

บทเรียน

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/จังหวัด
และการบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคี

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

บทเรียน

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/จังหวัด

และการบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคี

ที่ปรึกษา

พรณทิพย์ เพชรมาก

จันทนา เบญจทรัพย์

เรียบเรียง

เปรมปรีดิ์ นาราช

นพรัตน์ พาทีทิน

จุไรพร จิตต์พิทักษ์

จินตนาภรณ์ คล่องดี

ผลิตโดย

สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๙๑๒ ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

โทร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๐๐-๙ โทรสาร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๒๑

Homepage : www.codi.or.th

คำนำ

บทเรียนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/จังหวัดและการบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคี ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการหนุนเสริมขบวนองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ตามนโยบายของคณะกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็น 1 ใน 7 นโยบายสำคัญที่สถาบันฯ ใช้เป็นหลักในการขับเคลื่อนงานเพื่อไปสู่เป้าหมายชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองในช่วงเวลา 3 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2558-2560) ภายใต้ “วิสัยทัศน์ 2575 ชุมชนท้องถิ่นไทยมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่”

เนื้อหาภายในเล่มประกอบไปด้วยบทเรียนตัวอย่างของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ พร้อมกับแสดงให้เห็นกลยุทธ์การเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัดในบริบทที่แตกต่างกัน และสะท้อนข้อค้นพบจากบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่ได้จากการสังเคราะห์ภาพรวมการดำเนินงานจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของขบวนองค์กรชุมชนในหลายรูปแบบ รวมถึงเทคนิคและเครื่องมือสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งสำนักพัฒนาองค์กรความรู้และประเมินผล มุ่งหวังให้บทเรียนนี้เกิดประโยชน์แก่ขบวนองค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่ของสถาบันในการปฏิบัติงานพื้นที่ รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ตลอดจนบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีต่างๆ ได้อย่างสอดคล้อง ครอบคลุมกระบวนการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมในทุกระดับ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง และใช้แผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

สำนักพัฒนาองค์กรความรู้และประเมินผล
กุมภาพันธ์ 2559

ส่วนที่ 1 : ความรู้เบื้องต้นการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

■ แผนพัฒนาชุมชน คืออะไร	3
■ ทำไมต้องทำแผนพัฒนาชุมชน	4
■ “แผนพัฒนาชุมชน” จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้อย่างไร	5
■ แผนพัฒนาชุมชน ทำอย่างไร	5

ส่วนที่ 2 : บทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/ระดับจังหวัด

■ จังหวัดสตูล	12
■ จังหวัดพังงา	15
■ จังหวัดอำนาจเจริญ	18
■ จังหวัดอุดรธานี	20
■ จังหวัดชัยนาท	21
■ จังหวัดสมุทรสงคราม	23
■ จังหวัดลำพูน	24

ส่วนที่ 3 : การบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีในจังหวัด

■ จังหวัดอำนาจเจริญ	27
■ จังหวัดสุรินทร์	31
■ จังหวัดสุโขทัย	34
■ จังหวัดสตูล	37
■ จังหวัดพังงา	37

ส่วนที่ 4 : บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในการหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 5 : สังเคราะห์บทเรียน/ข้อค้นพบจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน	
■ สังเคราะห์บทเรียน/ข้อค้นพบจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับชุมชน/ตำบลเป็นแผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด	43

ส่วนที่ 6 : เทคนิคและเครื่องมือสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

■ การวิเคราะห์ชุมชน	49
■ การจัดทำผังชุมชน	52
■ การจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่น	54

ส่วนที่ 1

ความรู้เบื้องต้นการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

“แผนพัฒนาชุมชน” คืออะไร

หากจะกล่าวถึงความหมายของ “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” ที่ผ่านมามีการให้ความหมายไว้อย่างมากมาย แต่ในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างความหมายของคำว่า “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องและใกล้เคียงกัน กล่าวคือ

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

“แผนชุมชน” เป็นกระบวนการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไร และจะทำอะไร คือการวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้

เครือข่ายแผนชีวิต
ชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

“แผนชีวิตชุมชน” คือ กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา เรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง โดยการใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพ เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการทบทวนตนเองโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง ที่ชุมชนและคนเป็นศูนย์กลาง มีความสัมพันธ์กับภาคีแบบ “หุ้นส่วนการพัฒนา”

สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ

“แผนพัฒนาชุมชน” คือ การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนา ร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อคนในชุมชนท้องถิ่นรู้จักตัวตนและเข้าใจชุมชนท้องถิ่นของตนเอง รู้ปัญหา/ความต้องการ นำไปสู่การร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในด้านต่างๆ ภายใต้ศักยภาพและทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น

ทำไมต้องทำ “แผนพัฒนาชุมชน”

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “แผนพัฒนา” ในอดีตที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2542 ได้ก่อเกิดกระบวนการจัดทำ “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิต” โดยมีชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชน ด้วยการสนับสนุนจาก UNDP และความร่วมมือจากมูลนิธิหมู่บ้าน และเครือข่ายภูมิปัญญาไท ต่อมา ในปี 2545 จึงเกิดการขยายแนวคิดและรูปธรรมการจัดแผนชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และเกิดการเชื่อมโยงเป็น “เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค” โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี 2546

ผลจากการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และขยายผลดังกล่าว ส่งผลให้ “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ด้วยความเชื่อมั่นว่าการที่คนในชุมชนท้องถิ่น มาร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จะนำไปสู่การรู้จักชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สร้างการมีส่วนร่วมในการคิดทำร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ทั้งถึง ครอบคลุมทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีทิศทาง เป้าหมายในการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้อง ตอบสนองกับปัญหา/ความต้องการของคนทุกกลุ่ม เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ กล่าวคือ

- 1) ใช้ความรู้และปัญญา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงาน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
- 2) บูรณาการและเชื่อมโยงกระบวนการและแผนอื่นๆ ที่จัดทำโดยชุมชนและภาคีพัฒนา
- 3) เน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของระดับนโยบาย ก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน ดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 -2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เกิดพลังของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นรากฐานที่มั่นคงของสังคม โดยการสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำ “แผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม” นำศักยภาพปัญหาหาวิเคราะหกำหนดกิจกรรมดำเนินงานตามความสามารถของชุมชนและพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก อาทิจินทุนหมุนเวียนในชุมชนที่ชุมชนบริหารจัดการเองได้ เสริมหนุนด้วยทรัพยากรจากแหล่งภายนอกในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน

“แผนพัฒนาชุมชน” จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้อย่างไร

หากแต่ละชุมชนท้องถิ่นมีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่น หน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาในด้านต่างๆให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้นๆ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

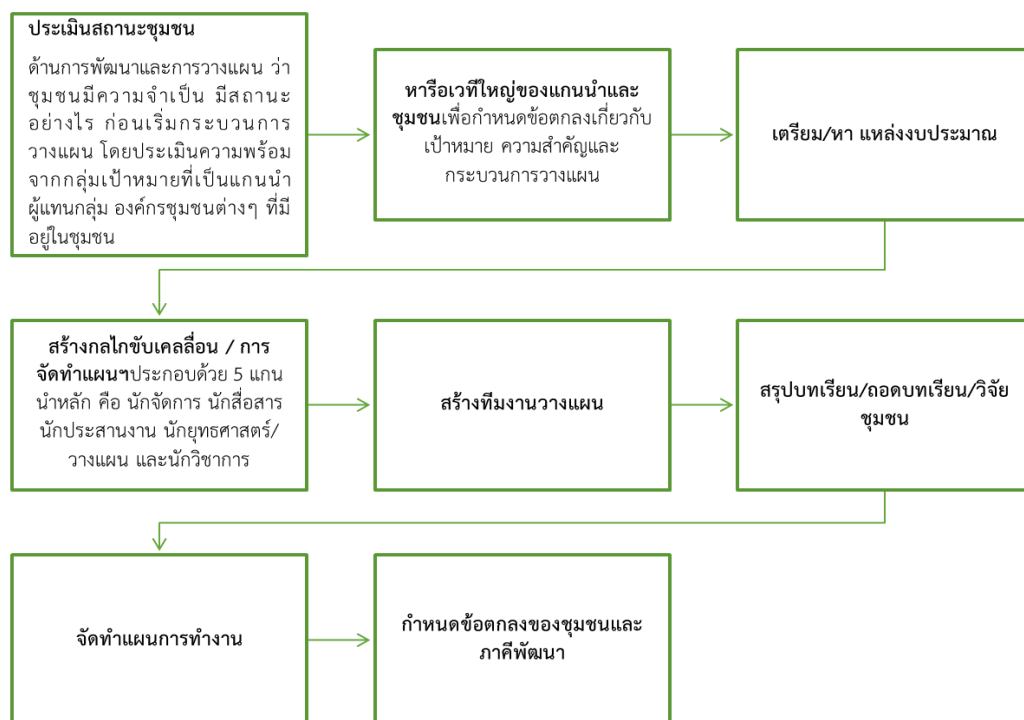
ทั้งนี้ “แผนพัฒนาชุมชน” ที่จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองดังกล่าว จะมีความสอดคล้องกับนโยบายเพื่อการพัฒนาขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองในช่วง 3 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2558 - พ.ศ. 2560) โดยหนึ่งในนโยบายดังกล่าว ได้กำหนดให้มีการ “สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และปรับใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมในการจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความสมดุลและยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม/บูรณาการ สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด”

“แผนพัฒนาชุมชน” ทำอย่างไร

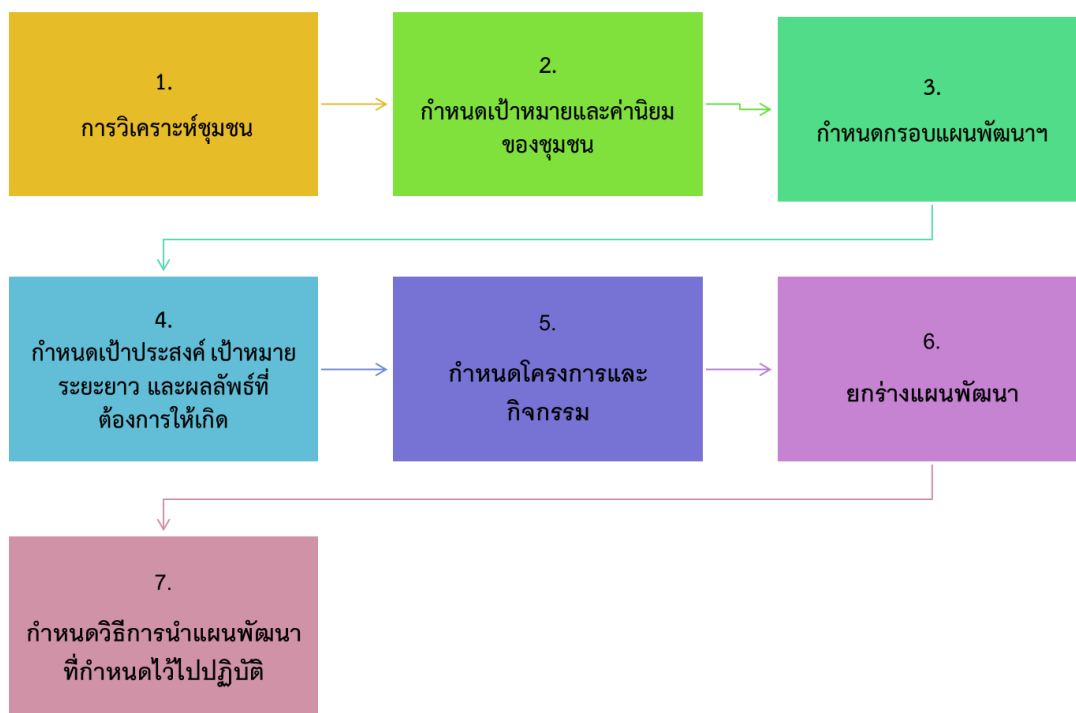
การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนนั้น มีกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเริ่มตั้งแต่ระดับชุมชน/หมู่บ้าน ก่อนที่จะเชื่อมโยงมาเป็นแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลและจังหวัด ซึ่งที่ผ่านมามีบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนในระดับต่างๆ ในนามของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ทั้งนี้ สามารถนำมาเป็นบทเรียนสำหรับการส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาได้ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น สรุปสาระสำคัญได้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

- ขั้นที่ 1 เตรียมการวางแผน จุดประกายความคิด สร้างทีมขับเคลื่อนและทีมวางแผน
- ขั้นที่ 2 การวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและข้อตกลงร่วมของชุมชน
- ขั้นที่ 3 กำหนดกลยุทธ์การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ
- ขั้นที่ 4 ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียนและรายงาน

ขั้นที่ 1 เตรียมการวางแผน จุดประกายความคิด สร้างทีมขับเคลื่อนและทีมวางแผน

ขั้นที่ 2 การวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและข้อตกลงร่วมของชุมชน

คำอธิบาย

วิธีการวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและข้อตกลงร่วมของชุมชน

1) วิเคราะห์ชุมชน

- วิเคราะห์การพัฒนาในพื้นที่ โดยหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนา
- วิเคราะห์ว่ามีภารกิจสำคัญอะไรที่ชุมชนต้องทำ
- วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน*

* การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยอาจใช้ประเด็น

- + ถามชุมชนว่าที่ชุมชนมีสถานะที่เป็นอยู่ปัจจุบันเกิดเพราะอะไร
- + สร้างความเข้าใจว่าทำไมงานที่ชุมชนทำบางเรื่องจึงประสบความสำเร็จ
- + สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน
- + ค้นหา/ระบุวิธีการที่จะปรับปรุงสถานะของชุมชน
- + ค้นหา/ระบุโอกาสที่จะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์

2) กำหนดเป้าหมายและค่านิยมของชุมชน

เป็นการกำหนดภาพที่ชัดเจนและเป็นจริงได้โดยเป็นภาพระยะยาว 10-20 ปี ข้างหน้าเป็นเรื่องที่

■ สะท้อนให้เห็นปัจจัยหรือเรื่องที่เป็นในการทำให้ภาพชุมชนที่ต้องการเห็นเป็นจริง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คน การใช้ทรัพยากร ฯลฯ

■ เป็นผลมาจากความคิดเริ่มต้นค่านิยม ความใฝ่ฝันวิถีชีวิตชุมชนและศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่

■ การกำหนดเป้าหมาย ทำได้ทั้งการประชุมหารือกำหนดเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน การประชุมกลุ่มย่อยแกนนำ โดยใช้ภาพถ่าย ภาพวาด แผนที่ชุมชน แผนที่ศักยภาพ การเล่าเรื่องประมวลเป็นภาพ ฯลฯ

■ มุมมองต่างๆ ของคนในชุมชน ประเด็นการพูดคุยและการสื่อสารกันจะสะท้อนให้เห็น ค่านิยมร่วม

■ ค่านิยมร่วมที่สะท้อนออกมาต้องประมวลเป็นเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ของชุมชน

3) กำหนดกรอบแผนพัฒนา

■ กำหนดว่ามีเรื่องอะไรที่สำคัญต่อชุมชน เป็นเรื่องที่ชุมชนต้องเลือก ต้องทำ

■ เป็นแผนขั้นต้นที่จะสะท้อนให้เห็นการจัดโครงสร้างขอบเขตของแผน

■ กรอบแผนประกอบด้วยแผนพัฒนาด้านต่างๆซึ่งการพัฒนาแต่ละด้านประกอบด้วยเป้าหมาย วัตถุประสงค์ โครงการ กิจกรรมและผลลัพธ์ที่อยากให้เกิดขึ้น

4) กำหนดเป้าประสงค์ เป้าหมายระยะยาวและผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด

■ เป้าประสงค์ เป็นเป้าหมายกว้างๆ ที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้น

■ วัตถุประสงค์ เป็นเป้าหมายลักษณะเฉพาะเจาะจง (เป็นรูปธรรม วัดได้ เข้าถึงได้ใช้เวลาจำกัด)

5) กำหนดโครงการและกิจกรรม

- มีกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวัตถุประสงค์
- เราจะวัดอะไรที่เป็นความก้าวหน้าของวัตถุประสงค์
- มีทรัพยากรอะไรบ้างที่จำเป็นต้องใช้ในการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ทรัพยากรที่มีอยู่เพียงพอหรือไม่
- ชุมชนควรจะอย่างไรในการใช้ทรัพยากร
- ใครเป็นผู้นำในการนำกิจกรรมไปปฏิบัติ
- ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการทำแผนพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

6) ยกร่างแผนพัฒนา

- ยกร่างเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
- นำเสนอยกร่างแผนพัฒนา ต่อที่ประชุมใหญ่กลุ่มแกนนำ ผู้แทนกลุ่ม องค์กร จากนั้น
ทำประชาพิจารณ์

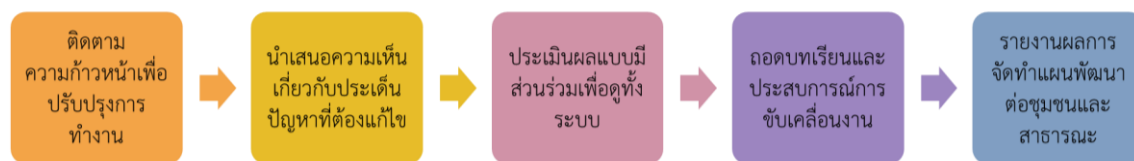
7) กำหนดวิธีการนำแผนพัฒนาที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติ

- จัดลำดับความสำคัญของโครงการ
- กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ
- ประสานความร่วมมือกับภาคี ท้องถิ่น จังหวัด กระทรวง ทบวง กรม ฯลฯ เพื่อ
สนับสนุนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 กำหนดกลยุทธ์การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

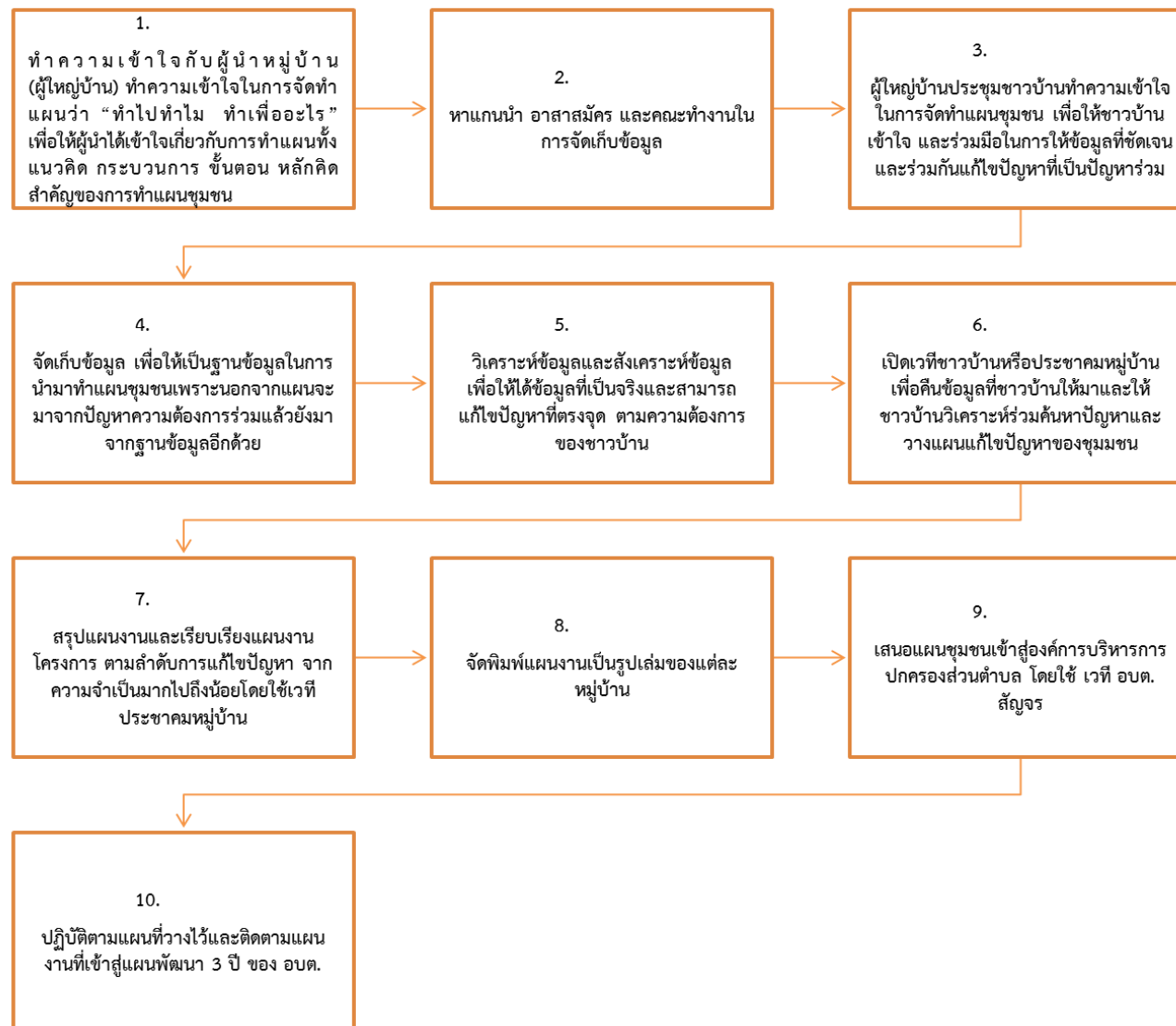
ขั้นที่ 4 ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียนและรายงาน

นอกจากบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น อีกหนึ่งตัวอย่างที่มีจุดเด่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ คือกรณีจังหวัดน่าน ที่เกิดรูปธรรมของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจากระดับหมู่บ้านเพื่อ **“การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”** โดยสรุปเป็นขั้นตอนดำเนินการได้ 7 ขั้นตอน (ตามผังภาพ) ประกอบด้วย

1. ทำความเข้าใจกับผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำความเข้าใจในการจัดทำแผนว่า **“ทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร”** เพื่อให้ผู้นำได้เข้าใจเกี่ยวกับการทำแผนทั้งแนวคิด กระบวนการ ขั้นตอน หลักคิด สำคัญของการทำแผนชุมชน
2. หาแกนนำ อาสาสมัคร และคณะทำงานในการจัดเก็บข้อมูล
3. ผู้ใหญ่บ้านประชุมชาวบ้านทำความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ และร่วมมือในการให้ข้อมูลที่ชัดเจน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาร่วม
4. จัดเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลในการนำมาทำแผนชุมชนเพราะนอกจากแผนจะมาจากปัญหาความต้องการร่วมแล้วยังมาจากฐานข้อมูลอีกด้วย
5. วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดตามความต้องการของชาวบ้าน
6. เปิดเวทีชาวบ้านหรือประชาคมหมู่บ้านเพื่อคืนข้อมูลที่ชาวบ้านให้มาและให้ชาวบ้านวิเคราะห์ร่วมค้นหาปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญหของชุมชน
7. สรุปแผนงานและเรียบเรียงแผนงานโครงการ ตามลำดับการแก้ไขปัญหา จากความจำเป็นมากไปถึ้น้อยโดยใช้เวทีประชาคมหมู่บ้าน
8. จัดพิมพ์แผนงานเป็นรูปเล่มของแต่ละหมู่บ้าน
9. เสนอแผนชุมชนเข้าสู่องค์การบริหารการปกครองส่วนตำบลโดยใช้เวที อบต.สัญจร
10. ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และติดตามแผนงานที่เข้าสู่แผนพัฒนา 3 ปี ของ อบต.

ตัวอย่าง ฝั่งแสดงกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจากระดับหมู่บ้าน จังหวัดน่าน

ส่วนที่ 2

บทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน
ระดับตำบล/ระดับจังหวัด

บทเรียนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/ระดับจังหวัด

ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบลและจังหวัด เครือข่ายองค์กรชุมชนในหลายจังหวัด ได้มีการส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาของภาคชุมชนโดยการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรที่หลากหลายในตำบล ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน จากนั้นจะทำการเชื่อมโยงสู่แผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดในรูปแบบที่หลากหลาย ดังกรณีจังหวัดตัวอย่างที่ได้ยกมาเป็นบทเรียนในครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดสตูล พังงา อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ ชัยนาท สมุทรสงคราม ลำพูน สุรินทร์ และสุโขทัย

จังหวัดสตูล

จากบริบทการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดสตูล ที่มี “แผนพัฒนาซึ่งถูกกำหนดโดยภาครัฐ” คือ การดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่หลายโครงการ เช่น โครงการก่อสร้างท่าเรือท่าลิปะปากบารา เป็นต้น ซึ่งแม้จะมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ แต่ยังเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบแยกส่วน (แยกสายโครงการ) และประชาชนในพื้นที่ยังไม่เข้าถึงข้อมูลของการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงนำมาซึ่งความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาแผนพัฒนาจังหวัด ที่ไม่มุ่งเน้นเพียงการเจริญเติบโตด้านมิติทางเศรษฐกิจ แต่คำนึงถึงด้านมิติสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สอดคล้องวิถีชีวิตและความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง โดยมีแนวคิดหลัก/เป้าหมายของการทำแผนพัฒนาภาคประชาชน คือ การมีกระบวนการพัฒนาแผนจากฐานราก คือ ชุมชนสามารถเชื่อมโยงแผนชุมชนเป็นแผนพัฒนาจังหวัดสำหรับการพัฒนาในพื้นที่ได้

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาแผนพัฒนาชุมชน (ภาคประชาชน) สู่แผนพัฒนาจังหวัด จังหวัดสตูล จึงมีพัฒนาการจากระดับจังหวัดและเชื่อมโยงสู่ระดับตำบลดังนี้

การพัฒนาแผนระดับจังหวัด

ขั้นตอน/กระบวนการ

1. สร้างพื้นที่กลาง “รักจังสตูล” เพื่อเชื่อมโยงทุกภาคส่วน ดังนี้

➡ “รักจังสตูล” คือ การก่อรูปพื้นที่กลางของจังหวัดสตูล เป็นการสร้างพื้นที่ของการรวมคนในพื้นที่ให้มารวมตัวเพื่อทำงานร่วมกัน

➡ “รักจังสตูล” ประกอบด้วยกลุ่มประชาชนจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ/อปท. เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สภาพัฒนาการเมือง เป็นต้น ภาควิชาการ สถาบันการศึกษา เช่น สมาคมรัฐศาสตร์ มอ. นักวิชาการอิสลาม และภาคชุมชน/ประชาสังคม เช่น สภาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล สมาคมรักษ์ทะเลไทย เป็นต้น

➡ “รักจังสตูล” เป็นกลไกความร่วมมือที่ทำให้เกิดองค์ประกอบสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาแผนจังหวัด คือ

- 1) เกิดการรวมคนเพื่อร่วมพัฒนาแผน ทั้งกลุ่มคนจากภาคประชาชน ภาครัฐ ท้องที่ ท้องถิ่น (หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด) ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
- 2) เกิดพื้นที่กลางในการทำงานร่วมของกลุ่มคนหลายภาคส่วน

➡ เกิดการเชื่อมโยงในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มอำนาจภาคประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดของตน

2. กลไกการผลักดันข้อเสนอผ่าน “สมัชชาคนสตูล”

➡ สมัชชาคนสตูล คือ กลไกในการผลักดันข้อเสนอภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่

- 1) เวทีสมัชชาสตูล ครั้งที่ 1 ปี 2555 เสนอ “สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ”
- 2) เวทีสมัชชาสตูล ครั้งที่ 2 ปี 2556 ร่วมเสนอ “แนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดสตูลภายใต้ต้นทุนทางสังคมและทรัพยากรในจังหวัด”
- 3) เวทีสมัชชาสตูล ครั้งที่ 3 ปี 2557 “เดินหน้าปฏิรูปสู่การจัดการตนเองอย่างสมานฉันท์ โดยมีข้อเสนอการปฏิรูปของเครือข่าย (ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมและหน่วยงานภาครัฐ 28 องค์กร)

การพัฒนาแผนระดับตำบล

ขั้นตอน/กระบวนการ

1. การสร้างความร่วมมือในตำบล

➡ โดยสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือในตำบล มีบทบาทประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในพื้นที่ภายใต้เป้าหมายร่วมในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมชุมชน โดย “การจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วมและนำไปสู่การเกิดขึ้นของ “สมัชชาตำบล”

➡ สภาองค์กรชุมชนสร้างความร่วมมือเพื่อจัดกลไกความสัมพันธ์ในตำบล ทำได้โดยการจัดกลไกความสัมพันธ์ คือ การจัดระบบการทำงานหรือบูรณาการ กลุ่มคน/องค์กร/หน่วยงาน ประเด็นงานพัฒนา และงบประมาณ ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

2. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ตำบล

- 1) ประสานความร่วมมือ จัดเวทีทำความเข้าใจแนวทาง การดำเนินงาน และจัดทีมคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ตำบลโดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจถึงกรอบคิด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน เครื่องมือที่ใช้
- 2) จัดทีมคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนงานในระดับตำบล และระดับจังหวัด โดยมาจากหลากหลายทั้งแกนนำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้าน รวมทั้ง เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
- 3) จัดเวทีเรียนรู้เทคนิควิธีการพัฒนาแผนตำบล เพื่อเรียนรู้การใช้เครื่องมือต่างๆได้แก่ การจัดทำผังชุมชน การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนหรือ SWOT Analysis เป็นต้น
- 4) จัดกลไกการพัฒนาแผนตำบล โดยมีข้อตกลงร่วมที่ว่า แต่ละตำบลต้องมี ทีมพัฒนาแผนตำบล ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ภาคส่วน คือ ท้องถิ่น ท้องที่ ผู้นำศาสนา และองค์กรชุมชน
- 5) กำหนดระดับความเข้มข้นในการพัฒนาแผนตำบล โดยคณะทำงานสภาองค์กรชุมชนจังหวัดสตูลจัดประชุม เพื่อให้ทีมพัฒนาแผนตำบลร่วมกันกำหนดกลุ่มพื้นที่ในการทำงาน ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มพื้นที่

- 6) วางแผนดำเนินการแผนปฏิบัติการการพัฒนาแผนตำบลและแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด
- 7) ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการการพัฒนาแผนตำบลและแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด ดังนี้

๑ ลงพื้นที่พัฒนาแผนระดับตำบล

- จัดเวทีทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนาแผนตำบล¹
- วิเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชน โดยมีกระบวนการจัดเวที คือ คณะทำงาน แบ่งกลุ่มย่อยแยกตาม หมู่บ้าน จากนั้น ให้แต่ละกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นเรื่องทุนชุมชน ว่ามีเรื่องอะไรบ้าง/อย่างไร โดยใช้เวลาประมาณหนึ่ง ชั่วโมงครึ่งและใช้ “เครื่องมือการวาดแผนผังชุมชน” และช่วยกันเพิ่มรายละเอียดข้อมูลต่างๆลงในผังชุมชน จากนั้น คณะทำงานแผนผังชุมชนในแต่ละ หมู่บ้านมา **ประมวลเรียบเรียงข้อมูล** เพื่อแยกประเภทของทุนชุมชน และสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับสมาชิกและผู้สนใจ
- วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน คณะทำงานจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชน จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีวิธีการ คือ แบ่งกลุ่มย่อยผู้เข้าร่วมเวที แยกกลุ่มย่อย ตามหมู่บ้าน จากนั้น ให้ในแต่ละกลุ่มย่อยวิเคราะห์ และนำเสนอกลุ่มละ 15 นาที และร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ ในตำบล
- การประมวลประเด็นร่วมของตำบล จัดเวทีในตำบล โดยคณะทำงานพัฒนาแผนตำบลจะประมวลเนื้อหาการวิเคราะห์ทุนชุมชนและจุดแข็งจุดอ่อนของชุมชนมาประมวลรวมเป็นภาพรวมของตำบล และนำเสนอในเวทีให้ผู้เข้าร่วมได้เสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้น คณะทำงานนำเสนอประเด็นร่วมหรือปัญหาร่วมของตำบลที่ได้จากการจัดเวทีที่ผ่านมาแยกเป็นประเด็นต่างๆทุกประเด็น และให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม และระดมความคิดเห็นจัด เรียงลำดับความสำคัญของประเด็นร่วมทั้งหมด

๒ การจัดทำรายละเอียดแผนพัฒนาตำบล คณะทำงานจัดเวทีทำแผนงานรายละเอียดของแต่ละประเด็นร่วมของตำบล โดยเป็นการระดมความคิดเห็นถึงวิธีการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ ช่วงเวลาดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ตำบลสู่แผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด

ประมวลข้อมูลแผนตำบลสู่การเป็นแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด โดยคณะทำงาน ดำเนินการรวบรวมประมวลเนื้อหาจากแผนระดับตำบล และยกร่างเป็นแผนพัฒนาจังหวัด เพื่อนำเสนอเป็นแผนยุทธศาสตร์สำคัญ สำหรับการพัฒนาจังหวัด ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ

¹ จัดเวทีทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนาแผนตำบลสร้างความเข้าใจแนวทางดำเนินงานให้แก่คณะทำงานพัฒนาแผนตำบล ซึ่งมีองค์ประกอบมาจากสภาองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) องค์กรศาสนา และผู้รู้ (ปราชญ์) ในตำบล

จังหวัดพังงา

การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพังงา มีจุดกำเนิดที่สำคัญมาจากบริบทการพัฒนาในพื้นที่ของขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดพังงาที่มีมาอย่างยาวนาน ซึ่งมาจากรวมตัวของกลุ่ม และเครือข่ายองค์กรชุมชนในประเด็น (พัฒนาและปัญหา) ต่างๆ โดยการเชื่อมโยงผ่านกิจกรรมในระดับพื้นที่เป็นหลัก ตั้งแต่ปี 2540 เกิดการรวมตัวของแกนนำหลักๆ ในรูปขบวน คณะทำงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมและระหว่างปี 2543 ถึงปี 2546 เกิดขบวนแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค โดยการทำงานที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการคิดวางแผนประเด็นงาน จึงมีพัฒนาการที่รวดเร็ว เกิดการขยายตัวของพื้นที่ในการทำงานปี 2547 เกิดพิบัติภัยสึนามิ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดพังงา ทำให้แกนนำส่วนใหญ่เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการทางสังคมและการลุกขึ้นมาจัดการตนเอง และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ปี 2551 ขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ได้ร่วมกันผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน จนเกิดเป็น พรบ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ที่ให้บทบาทสำคัญกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือของเครือข่ายองค์กรชุมชน ที่จะนำไปสู่การร่วมมือกันพัฒนาจังหวัดพังงา

ปี 2553 เกิด “พังงาแห่งความสุข” เป็นวาทะกรรมใหม่เกิดขึ้นจากวงเล็กๆ แต่ขยายวงไปสู่กลุ่มองค์กรชุมชน องค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และหาฉันทามติร่วมกัน

ปี 2554 - 2555 กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนหรือขบวนการพัฒนาของภาคประชาชน มีการประสานงานและร่วมมือกันมากขึ้น จากที่ต่างคนต่างทำ โดยได้ร่วมมือกันวางยุทธศาสตร์ของภาคประชาชนระดับจังหวัด คือ “พังงาแห่งความสุข” ด้วยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หอการค้า นักวิชาการ ภาคประชาสังคม และหน่วยราชการในจังหวัด

ในปี 2556-2557 เกิดโครงการรัฐร่วมราษฎร์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนพังงาแห่งความสุข ที่ต่อยอดงานพัฒนาของภาคประชาชน ซึ่งได้ดำเนินการมาแล้วกว่าสิบปี ด้วยการสร้างพื้นที่รูปธรรมให้เข้มแข็งในพื้นที่ 8 ตำบล 8 อำเภอ และรูปธรรมบ้านแห่งความสุขกว่า 400 ครัวเรือน และได้ขยายพื้นที่รูปธรรมแห่งความสุขไปอีก 8 ตำบล ด้วยการยกระดับงานพัฒนาสู่การกำหนดกติกาด้วยความสุขของคนในตำบล หรือธรรมนูญตำบลแห่งความสุขที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ในส่วนของขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัด ได้ร่างธรรมนูญพังงาแห่งความสุขเป็นร่างแรกในปี 2556 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของพื้นที่กลางในการทำงานร่วมกันของคนในท้องถิ่นและเกิดเป็นกลไกการทำงานในนาม “สภาพลเมืองคนพังงา”

ดังนั้น จากบริบทข้างต้น จึงนำไปสู่กระบวนการพัฒนาแผนชุมชนสู่แผนจังหวัดที่สำคัญของจังหวัดพังงา มีองค์ประกอบหลักสำคัญ คือ **“พื้นที่สภาองค์กรชุมชนเป็นตัวตั้ง กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือ สภาพัฒนาการเมืองสร้างพื้นที่กลาง”** โดยมีกระบวนการในการพัฒนาแผนจากระดับจังหวัดสู่ระดับจังหวัด ดังนี้

การพัฒนาแผนระดับจังหวัด

1. สร้างเป้าหมายร่วม “พลังงานแห่งความสุข” ผ่านการทำงานของ “เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดพังงา” โดย

- ➡ “เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดพังงา” มีบทบาทในการเชื่อมโยงการทำงาน กำหนดเป้าหมายร่วม วางยุทธศาสตร์ ขยายเครือข่ายทั้งจังหวัด
- ➡ จัดเวที ร่วมแลกเปลี่ยน พูดคุย วิเคราะห์พื้นที่ (SWOT) กำหนด วาทกรรมร่วม “พลังงานแห่งความสุข” และขยายไปสู่กลุ่ม องค์กรชุมชน องค์กรเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน หาดินตามติ ร่วมจากทุกกลุ่ม ทุกเครือข่าย ทุกองค์กร
- ➡ แคนนำทุกคนในเครือข่าย แบ่งบทบาทไปสร้างความเข้าใจกับทุกเครือข่ายภาคี โดยการ จัดงานสมัชชาพลังงานแห่งความสุข โดยผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ประกาศเป้าหมายร่วม ภายใต้ชื่อ “รัฐร่วมราษฎร์ เดินหน้าพัฒนาสู่พลังงานแห่งความสุข” และสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมตามแผนของภาคประชาชน

2. สร้างกระบวนการพลังงานแห่งความสุขในพื้นที่ ผ่าน “สภาพลเมืองพลังงานแห่งความสุข” โดย

- ➡ สภาพลเมืองพลังงานแห่งความสุข มีที่มาจากการรวมกันระหว่าง เวทีสภาองค์กรชุมชนและสมัชชาสุขภาพจังหวัดพังงา และเพิ่มเติมภาคีในจังหวัดอีก 47 องค์กร โดยมีการลงทำงานในพื้นที่ระดับตำบล ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้
 - มีกระบวนการเรียนรู้ร่วม ไปพร้อมกันระหว่างแกนนำในระดับตำบล และยกระดับการเรียนรู้เข้าสู่เวทีกลางของจังหวัดในฐานะสมาชิกสภาพลเมืองพังงา
 - สภาพลเมืองพลังงานแห่งความสุขมีบทบาทหลักเป็นพื้นที่กลางของคนพังงา ในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา หรือการพัฒนาในพังงาที่สอดคล้องกับความต้องการของคนพังงา
 - สภาพลเมืองพังงาลงปฏิบัติการในระดับพื้นที่ เพื่อขยายพื้นที่ตำบลสภาองค์กรชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งคณะทำงานและแกนนำพื้นที่สู่ “จังหวัดจัดการตนเอง พังงาแห่งความสุข”
 - สภาพลเมืองพลังงานแห่งความสุข ประสานงานรวบรวมขบวนคน ทั้งองค์กรชุมชน ประชาสังคม ภาคีพัฒนา ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ² ให้เห็นและเชื่อมั่นในกระบวนการของภาคประชาชน
 - มีการสรุปบทเรียนร่วมกัน เช่น ค้นหาปัจจัยที่ทำให้คนพังงามีความสุขและสิ่งที่ทำให้คนพังงาความสุขลดลง

² อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สภาพัฒนาการเมือง มูลนิธิชุมชนไท องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพังงา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพังงา สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพังงา สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดพังงา ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา และหน่วยงานในจังหวัดพังงา

- ใช้กลไกที่ผู้ว่าราชการจังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่ตำบลแห่งความสุข

การพัฒนาแผนระดับตำบล

ขั้นตอน/กระบวนการ

1. ตั้งคณะทำงานสมัชชาพังงาแห่งความสุข

- ➡ คณะทำงานสมัชชาพังงาแห่งความสุข ประกอบด้วย องค์กรชุมชน ประชาสังคม ภาคีพัฒนา ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ โดยมีการแบ่งบทบาทที่ทำงานและจัดระบบการทำงาน
- ➡ คณะทำงานสมัชชาพังงาแห่งความสุข ใช้เครื่องมือในการทำงานคือ แผนชุมชน กองทุนชุมชน สภาองค์กรชุมชน ขบวนเมือง สวัสดิการชุมชนและผังตำบล/แผนที่ทำมือ และวง/เวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยและลงมือทำงานในพื้นที่ระดับตำบล โดยการลงพื้นที่ตำบล
- ➡ คณะทำงานลงพื้นที่ เพื่อ
 - วิเคราะห์พื้นที่/ค้นหาปัญหาร่วม
 - สร้างจิตสำนึก/อุดมการณ์ร่วม (เจ้าของปัญหาผู้เดือดร้อน และเชื่อมโยงคน/เครือข่าย
 - ทำผังหมู่บ้าน/ตำบล
 - สร้างพื้นที่รูปธรรม ให้เข้มแข็งในพื้นที่ 8 ตำบล 8 อำเภอ และรูปธรรมบ้านแห่งความสุข กว่า 400 คริวเรือน ความสุขของคนในตำบล หรือธรรมนูญตำบลแห่งความสุข และขยายพื้นที่รูปธรรมให้เป็นจริง และสังคมรับรู้ เช่น “เกาะยวน้อยแห่งความสุข”
 - จัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน/ตำบลเสนอแผนกับท้องถิ่น

2. ใช้สภาองค์กรชุมชนยกระดับเป็นพื้นที่กลางในการทำงานร่วม เพื่อให้เกิดแลกเปลี่ยน พูดคุย และสื่อสารกันของทุกหน่วยงาน ในพื้นที่ระดับตำบล
3. ใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือในระดับพื้นที่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การปรึกษาหารือ ความร่วมมือ ทั้งอำเภอ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และหน่วยงานในท้องถิ่น
4. สร้างข้อตกลงในตำบล เกิดการระดมปัญหา แนวทางการแก้ปัญหา ยกระดับเป็นข้อตกลงร่วม หรือ ธรรมนูญตำบลแห่งความสุข เพื่อเป็นข้อตกลงว่าจะทำงานร่วมกัน ด้วยการยกระดับงานพัฒนาสู่การกำหนดกติกาด้วยความสุขของคนในตำบลหรือ ธรรมนูญตำบลแห่งความสุข ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่
5. ขบวนองค์กรชุมชนระดับจังหวัดร่างธรรมนูญพังงาแห่งความสุข มีการร่างธรรมนูญพังงาแห่งความสุข ร่างแรกในปี 2556 และขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชน สู่ตำบลของความสุข ใน 16 ตำบล และพัฒนาข้อตกลงเป็น “ธรรมนูญตำบล” เพื่อยกระดับเป็นข้อบัญญัติตำบลแห่งความสุข ในพื้นที่รูปธรรม อย่างน้อย 1 ตำบลในปี 2558
6. คณะทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์วางแผนยุทธศาสตร์พังงาแห่งความสุขเป็นแผน สามปี 2556-2558 แผนยุทธศาสตร์พังงาแห่งความสุขเป็นแผนสามปี 2556-2558 ภายใต้วิสัยทัศน์ “เครือข่ายร่วมใจ ใช้กลไกสภา เชื่อมโยงและพัฒนา จังหวัดพังงาแห่งความสุข”

จังหวัดอำนาจเจริญ

การรวมตัวขององค์กรชุมชนและเครือข่าย เป็นขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เริ่มต้นจากปี 2540 ภายใต้ฐานการขับเคลื่อนประเด็นงานพัฒนาต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ อาชีพ การจัดสวัสดิการผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงและจัดกลไกการขับเคลื่อนงาน พัฒนาร่วมระหว่างขบวนการองค์กรชุมชน หน่วยงาน ภาคีต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคประชาชน ตลอดจนเกิดการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ผ่านประเด็นงานพัฒนาที่หลากหลาย ทั้งการส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น จนเกิดการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างกว้างขวาง ผ่านประเด็นงานพัฒนาด้านต่างๆ ครอบคลุมทุกพื้นที่ตำบล/เทศบาลในจังหวัดอำนาจเจริญ

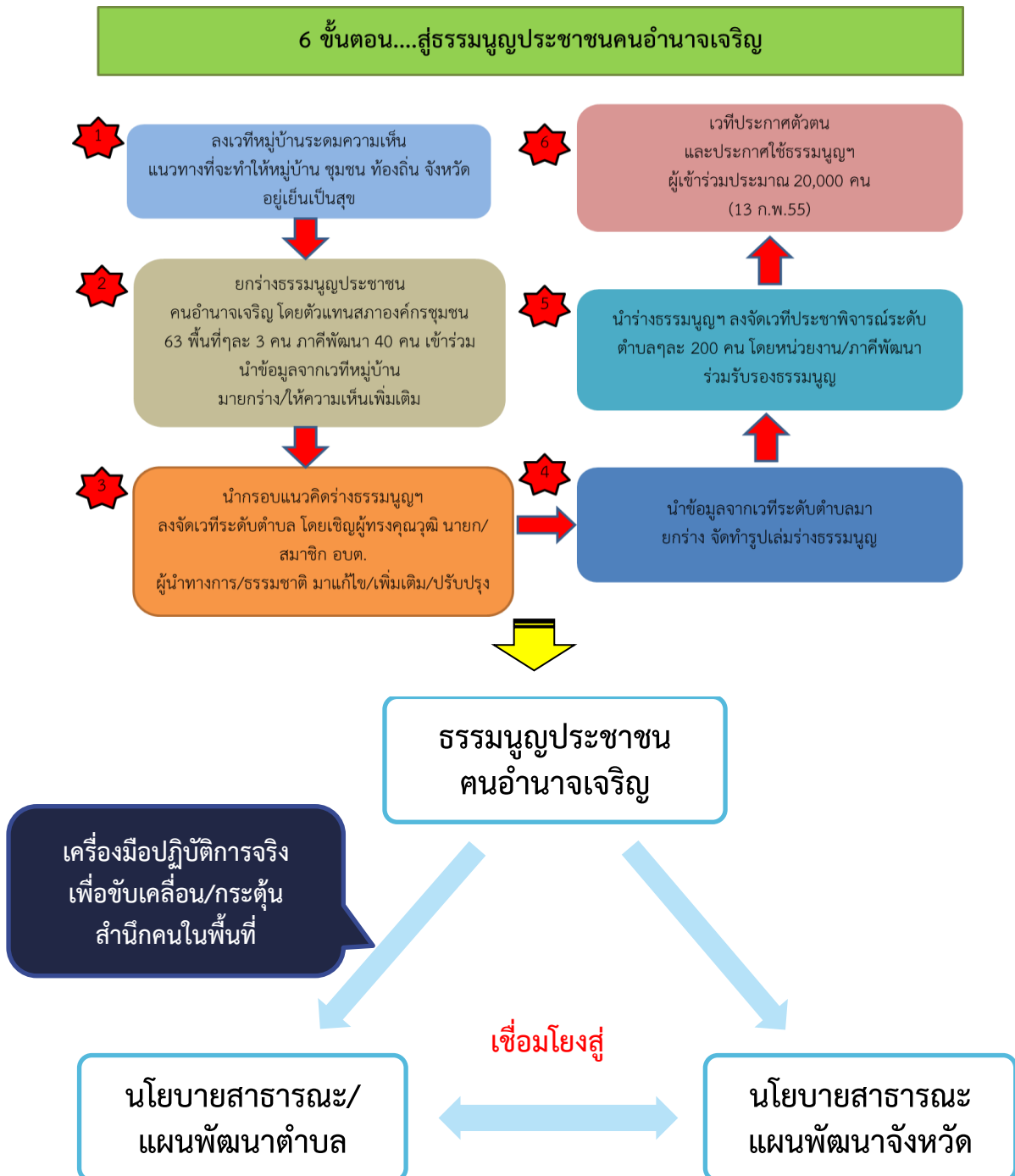
แม้ว่าขบวนการองค์กรชุมชนอำนาจเจริญจะร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่องานพัฒนาขยายตัวมากขึ้น เกิดกลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายต่างๆ เป็นจำนวนมาก โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ส่งผลให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการแยกกันทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กรสนับสนุน ดังนั้น ในปี 2553 ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ได้มีการสรุปบทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา จนได้ข้อสรุปร่วมกันว่าควรปรับทิศทางการขับเคลื่อนงานพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาในเชิงพื้นที่ ด้วยการกระตุ้นจิตสำนึกของคนอำนาจเจริญบนฐานของประชาธิปไตยชุมชน และให้ความสำคัญกับแนวทาง “พื้นที่จัดการตนเอง” ตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น เป็นที่มาของแนวคิดในการจัดทำธรรมนูญเพื่อเป็น “กติกาหรือข้อตกลงร่วมเพื่อการจัดการตนเองระดับพื้นที่จังหวัดของภาคประชาชน” และได้มีการประกาศใช้ “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555” เพื่อเป็นกรอบและทิศทางการพัฒนาที่สะท้อนถึงความต้องการของประชาชนอำนาจเจริญ

จากนั้น จึงได้มีการกระบวนการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาทั้งในระดับตำบลและจังหวัด กล่าวคือ

ระดับตำบล ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะระดับตำบล ที่สอดคล้องตามแนวทางของธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญระดับจังหวัด ขับเคลื่อนธรรมนูญที่ได้ประกาศใช้ให้ลงไปถึงระดับพื้นที่ โดยเชื่อมโยงนโยบายสาธารณะระดับตำบลเข้ากับแผนพัฒนาตำบล เป็นเครื่องมือให้เกิดการปฏิบัติการจริงของธรรมนูญฯ ในระดับพื้นที่และหลังจากนั้นจะนำบทเรียนนี้เชื่อมโยงขึ้นสู่การพัฒนาแผนจังหวัดหรือนโยบายสาธารณะระดับจังหวัด

ระดับจังหวัด มีการประกาศ “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ” ในฐานะที่เป็นกติกา หรือข้อตกลงของคนอำนาจเจริญที่จะใช้ร่วมกันในการจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาด้านต่างๆ การสร้างจิตสำนึกและการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองไปสู่การจัดการตนเองเป็น “เมืองแห่งธรรมเกษตร” ที่ภาคประชาชนสามารถร่วมกันนำเสนอทิศทางการปฏิรูปที่ตนเองต้องการสู่สังคม และจะใช้เป็นกรอบกำกับทิศทางการทำงานขับเคลื่อนสังคมของภาคประชาชนในพื้นที่ต่อไป

การประกาศธรรมนูญฯ จึงไม่ได้เป็นเพียงแต่คำประกาศที่จบและเสร็จสิ้นไปตามวาระแต่จะเป็นหลักการที่ภาคประชาชนอำนาจเจริญ ต้องยึดถือและนำไปปฏิบัติสำหรับการทำงานในปัจจุบันและอนาคต เป็นกรอบและทิศทางการพัฒนาที่สะท้อนถึงความต้องการของประชาชนอำนาจเจริญ และดำเนินการขับเคลื่อน ธรรมนูญสู่การปฏิบัติ โดยจัดทำแผนการนำธรรมนูญสู่ภาคปฏิบัติระดับพื้นที่ ดังภาพ

จังหวัดอุดรธานี

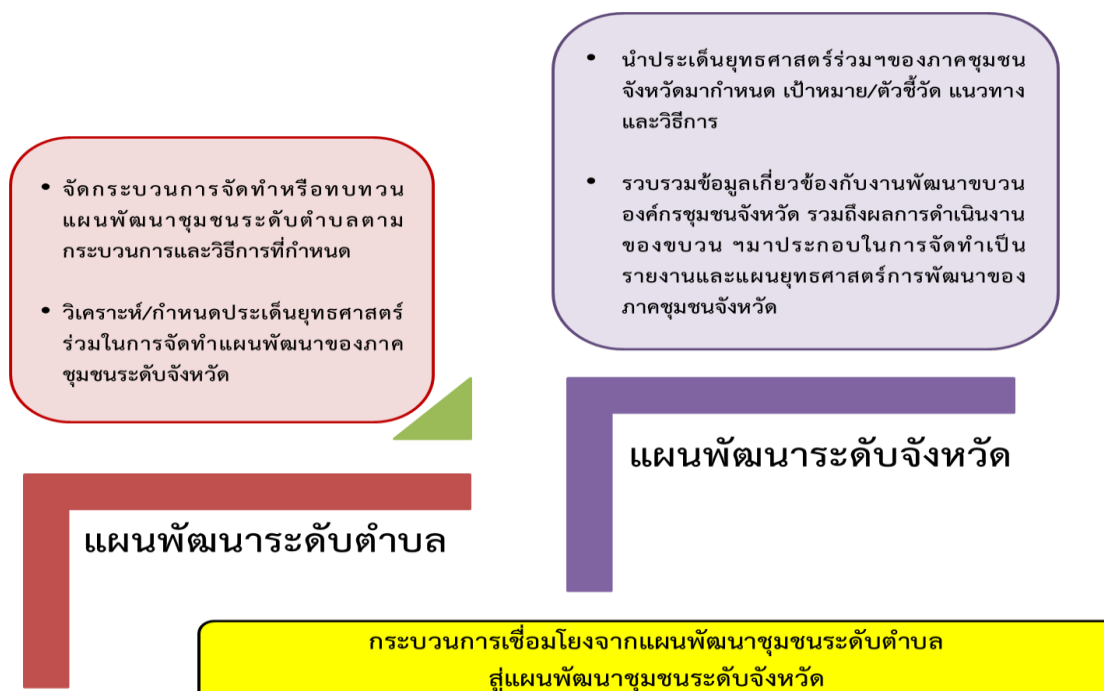
การรวมตัวของภาคประชาชนเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในจังหวัดอุดรธานี เกิดขึ้นมานานกว่า 10 ปี แต่การเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกลุ่ม/องค์กรชุมชนต่างๆ เริ่มต้นเมื่อประมาณปี 2544 จนกระทั่งเกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับจังหวัดในปี 2557 การขับเคลื่อนงานขบวนจังหวัดอุดรธานี เป็นการขับเคลื่อนภายใต้กลไก 3 ส่วนคือ 1) คณะกรรมการประสานประชาสังคมจังหวัด (คปจ.) 14 คน 2) คณะกรรมการสวัสดิการชุมชนจังหวัด 12 คน และ 3) คณะกรรมการยุทธศาสตร์จังหวัด/สภาองค์กรชุมชน 24 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากโซนต่างๆ และมีภาคีพัฒนาที่หลากหลายเข้าร่วมในการหนุนเสริมการทำงานอย่างใกล้ชิด โดยองค์ประกอบของคณะทำงานจะมีบางส่วนที่ซ้ำซ้อนกัน แต่จะมีการแบ่งการทำงานตามบทบาทภารกิจ โดยใช้ศูนย์ประสานงานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดอุดรธานีเป็น “พื้นที่กลาง” ในการเชื่อมโยงกลไกต่างๆ มีการจัดระบบการทำงานในพื้นที่โดยการจัดการแบ่งการทำงานเป็นโซนจำนวน 4 โซน เพื่อให้การทำงานมีความใกล้ชิดกับพื้นที่ตำบลมากขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหนุนเสริมงานระหว่างตำบลต่างๆ ภายในโซน

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับตำบล ก่อนที่จะเชื่อมโยงเป็นแผนพัฒนาชุมชนในระดับจังหวัด ใช้วิธีการเชิญแกนนำองค์กรชุมชนระดับตำบล ทั้งสภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน ที่ดินทำกิน รวมถึงภาคีต่างๆ เข้าร่วมในกระบวนการสร้างความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล โดยจัดแบ่งกระบวนการดำเนินการออกเป็น 4 โซน สามารถสรุปบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบลได้ดังนี้

ผังแสดงวิธีการหนุนเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล

ผังแสดงกระบวนการเชื่อมโยงจากแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบลสู่แผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด

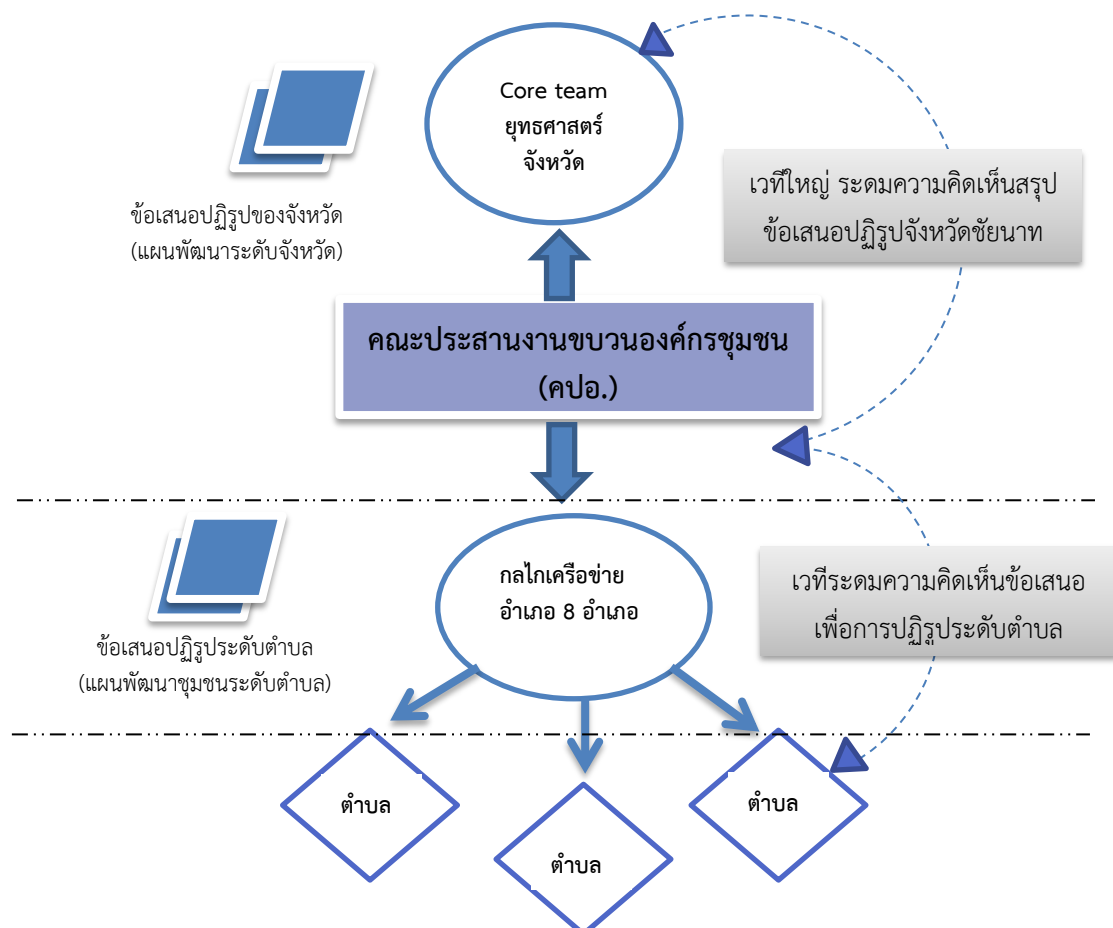
จังหวัดชัยนาท

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท เกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายการปฏิรูปประเทศ (เดือนมกราคม 2558) โดยขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชัยนาทได้จัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการทำงานเพื่อรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปจากฐานล่าง ร่วมกับ สปช. และ กอ.รมน. จังหวัด ซึ่งเน้นจัดกระบวนการจัดทำข้อเสนออย่างมีส่วนร่วมจากฐานล่างอย่างแท้จริง ด้วยการใช้กิจกรรม/แผนงาน/โครงการ ที่ได้ออกแบบให้มี **กลไกขับเคลื่อนงานประเด็นระดับตำบล/อำเภอ** เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนา ประเด็นปัญหา และความต้องการของประชาชนกับภาคีหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดได้

ประกอบกับ การขับเคลื่อนงานจังหวัดยุทธศาสตร์ของชัยนาทในช่วงเวลาดังกล่าว คาดหวังผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ กลไกความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน นักวิชาการ อปท. หน่วยงานราชการในจังหวัดภาคประชาสังคมและภาคอื่นๆ จึงมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายระดับอำเภอ ให้เป็นกลไกการบริหารขบวนองค์กรชุมชนฐานตำบลคู่ขนานกับขบวนจังหวัด เพื่อสร้างกลไกประสานงานแนวราบให้เข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนหรือกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ยังอาจไม่เข้มข้นเท่าที่ควร ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแนวทางปฏิรูป/การพัฒนาที่เป็นข้อเสนอของภาคประชาชนจากในพื้นที่ ตั้งแต่ระดับตำบลสู่ระดับจังหวัด

กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาท จะมีการกำหนดทิศทางในระดับจังหวัด ร่วมกันในเรื่องของการปฏิรูป พร้อมทั้งกำหนดประเด็นร่วมใน 5 ประเด็น เพื่อนำไปขับเคลื่อนกระบวนการ จัดทำแผนการพัฒนาจากฐานตำบลในระดับอำเภอ กล่าวคือ

1. ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดจัดเวทีกำหนดวาระร่วม “คนชัยนาทจัดการตนเอง...สร้างการปฏิรูป”
2. ผลจากการจัดเวทีดังกล่าวนำไปสู่การกำหนด 5 ประเด็นหลัก ในการพัฒนาเพื่อกำหนดอนาคต ของคนชัยนาท ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน 2) ลดปัญหาต้นทุนการ ผลิต ปัญหาหนี้สินและเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร 3) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม 4) เชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และ 5) พัฒนาคนและกลไกสู่ระบบการ บริหารจัดการที่ดี จากนั้น ได้มีการนำประเด็นทั้ง 5 ไปจัดเวทีเพื่อขยายพื้นที่ในการสื่อความหมาย สร้างเครือข่าย โดยคณะกรรมการระดับอำเภอ เป็นการพัฒนากลไกขับเคลื่อนงานระดับอำเภอ
3. ขยายพื้นที่ในการสื่อความหมายไปสู่ระดับพื้นที่ตำบล ด้วยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของ ประชาชนในพื้นที่ตำบล โดยใช้สภาองค์กรชุมชน และสวัสดิการชุมชนตำบลเป็นกลไกขับเคลื่อน
4. นำข้อสรุปความคิดเห็นที่ได้จากการจัดเวทีระดับตำบลมาสรุปประมวลเป็นข้อเสนอของภาค ประชาชนเพื่อการปฏิรูปจากฐานล่างสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจตาม เป้าหมายจังหวัดจัดการตนเอง โดยใช้ฐานตำบลระดับอำเภอ 8 พื้นที่

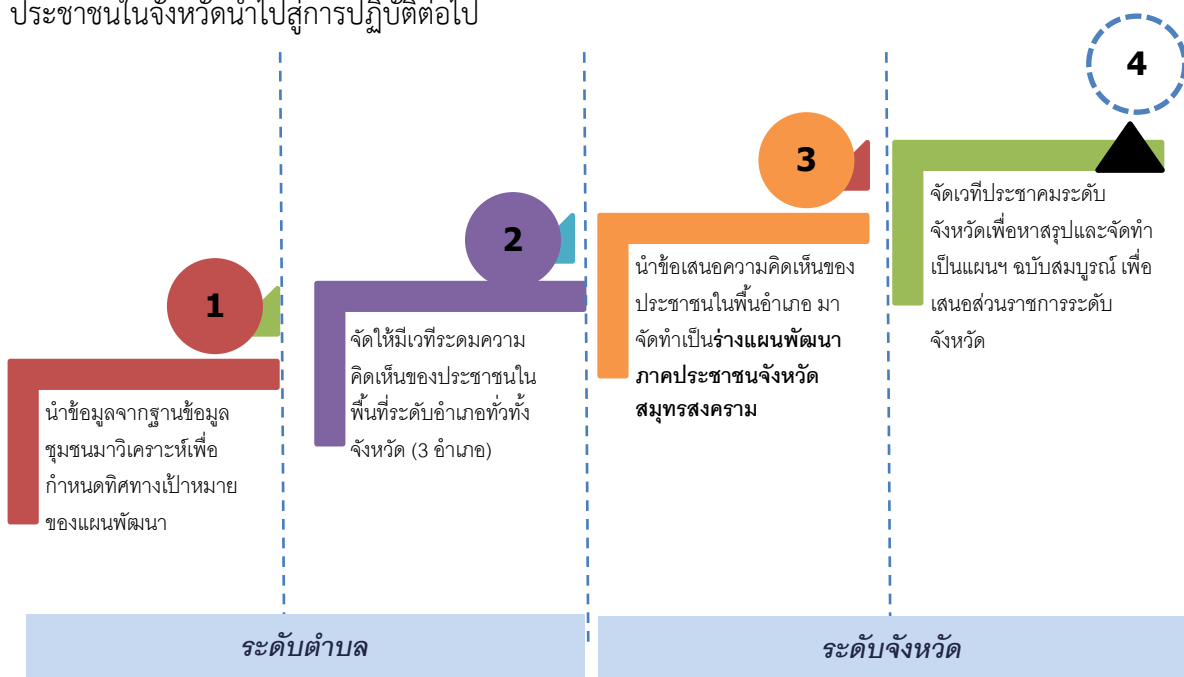

ภาพแสดง กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาท

จังหวัดสมุทรสงคราม

กระบวนการทำแผนพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม จะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานแล้ว ยังมีเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง ซึ่งเกิดจากรวมตัวกันของภาคประชาชนและประชาสังคมในพื้นที่ ได้ร่วมกันเป็นคณะทำงาน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้วยกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนบนหลักการการมีส่วนร่วม เริ่มจากการนำข้อมูลตั้งต้นจากฐานข้อมูลชุมชนที่ขบวนการองค์กรชุมชนได้จัดทำไว้แล้ว ประกอบกับข้อมูลยุทธศาสตร์ภาครัฐของหน่วยงานในจังหวัด มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทาง และวางเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์ภาคชุมชนจังหวัดชยันนาที่ ต้องการเน้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลายจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้ได้ออกแบบการขับเคลื่อนการจัดทำแผนโดยใช้รูปแบบการจัด “เวทีประชาคม” ทั่วทั้งจังหวัด โดยสามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินงานได้ดังนี้

1. นำข้อมูลตั้งต้นที่ได้จากการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน มาวิเคราะห์ถึงทิศทางร่วมของแผนพัฒนาภาคชุมชนจนได้ข้อสรุปเป็นเรื่องของระบบสุขภาพ ความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยและการเรียนรู้ของประชาชน
2. จัดให้มีเวทีระดมความคิดเห็นของประชาชนระดับอำเภอ (อำเภอเมือง อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา) โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมมาจากกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย ลักษณะเวทีเป็นการพูดคุยแบบสุนทรียสนทนา มุ่งให้ชาวสมุทรสงครามได้เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยพูดคุยในประเด็นงานพัฒนาของจังหวัด เน้นการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายของประชาชนต่อสถานการณ์และประเด็นงานพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ เกษตร การศึกษา สิ่งแวดล้อม สุขภาพ อาหารปลอดภัย เป็นต้น
3. นำข้อเสนอความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ 3 อำเภอ ที่ได้จากการจัดเวทีประชาคมมาจัดทำเป็นร่างแผนยุทธศาสตร์ชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม หรือร่างแผนพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม
4. นำร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน มาจัดเวทีประชาคมในระดับจังหวัด เพื่อหาข้อสรุปและจัดทำเป็นแผนฉบับสมบูรณ์ เสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด เพื่อพิจารณาข้อเสนอของประชาชนในจังหวัดนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

จังหวัดลำพูน

การพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนจังหวัดลำพูน ใช้“ธรรมนูญหมู่บ้านสู่การจัดการตนเอง” โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเชิงภูมิวิเวศน์ 3 กลุ่มน้ำ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยง มีขั้นตอนดังนี้

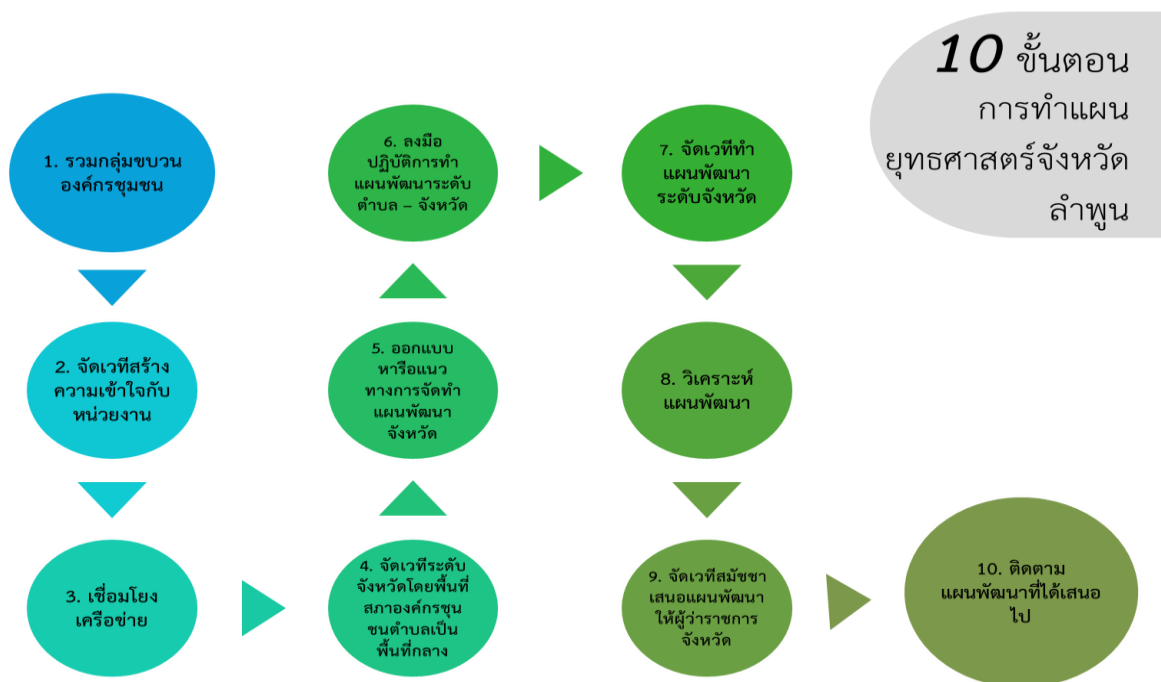
1. **รวมกลุ่มขบวนองค์กรชุมชน** เป็นการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนในจังหวัดลำพูน (ผู้ที่เดือดร้อนมองเห็นปัญหาร่วมและต้องการจัดการตนเอง)
2. **จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานในท้องถิ่น** ท้องที่ และจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่กลางในการปรึกษาหารือร่วมกันในระดับตำบล
3. **เชื่อมโยงเครือข่าย** หน่วยงานภาคี หน่วยงานภาครัฐ ท้องที่ ท้องถิ่น เอกชน ในระดับจังหวัด เชื่อมโยงขบวนสภาองค์กรชุมชนผ่าน 3 กลุ่มน้ำ (น้ำกวัง น้ำทา และน้ำลี้) ขบวนงานเชิงประเด็นในด้านต่างๆ ในจังหวัด ตลอดจนภาคีการพัฒนาต่างๆ
4. **จัดเวทีระดับจังหวัดโดยพื้นที่สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นพื้นที่กลาง** รวมเครือข่าย หน่วยงาน เพื่อหารือแนวทางการขับเคลื่อนร่วมกัน จัดตั้งกลไกการทำงาน/การขับเคลื่อนงาน ดังภาพ

ผลจากการจัดเวทีดังกล่าว ได้นำมาสู่การกำหนดเป้าหมายร่วมและวิสัยทัศน์ร่วมโดยนำวัฒนธรรม ความเชื่อและความศรัทธาครูบาเจ้าศรีวิชัย มากำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานของจังหวัดและเชื่อมโยง งานพัฒนาเชิงภูมิวิเวศน์ 3 กลุ่มน้ำ เกิด “ธรรมนูญครูบาศรีวิชัย สู่การจัดการตนเอง” และวิสัยทัศน์ “ขับเคลื่อนวิถีครูบา พาประชาเป็นสุข ปลุกกระบวนกรยุติธรรม นำลำพูนจัดการตนเอง”

5. ออกแบบแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดโดยเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดลำพูน
6. ลงมือปฏิบัติการทำแผนพัฒนาระดับตำบล-จังหวัด

- เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดลำพูน ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดจัดให้มีการอบรมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับตำบล/จังหวัด
 - สภาองค์กรชุมชนตำบล กระบวนการวิเคราะห์ปัญหา ทุกด้าน จุดอ่อน จุดแข็งของตำบล จำนวน 46 ตำบล
 - จัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล ผลักดันสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น
 - นำแผนระดับตำบลมานำเสนอเวที เครือข่ายสภาลุ่มน้ำ ตามโซนลุ่มน้ำ 3 ลุ่มน้ำ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาสภาองค์กรชุมชนในระดับภูมินิเวศลุ่มน้ำ
7. จัดเวทีทำแผนพัฒนาระดับจังหวัด (แผน 3 ปี) โดยการนำแผนพัฒนาของ 3 ลุ่มน้ำมาวิเคราะห์ร่วมกัน นำไปสู่แผนพัฒนา 6 ด้าน
8. วิเคราะห์แผนพัฒนา โดยเชิญหน่วยงานภาครัฐ ประชาสังคมจังหวัด สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองมาร่วมวิเคราะห์ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอ
9. จัดเวทีสมัชชาเสนอแผนพัฒนา ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานภาครัฐ ภาคี ที่เกี่ยวข้อง
10. ติดตามแผนพัฒนาที่ได้นำเสนอ หากมีการยอมรับร่วมกันจึงจะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

จากบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของแต่ละจังหวัด แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นไปตามบริบท/เงื่อนไข องค์ประกอบในการขับเคลื่อนงานของแต่ละพื้นที่ เมื่อแต่ละพื้นที่ตำบลมีแผนการพัฒนาชุมชน ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนแล้ว คนในชุมชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายต่างๆ สามารถนำแผนฯ ดังกล่าวไปขับเคลื่อนและปฏิบัติการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ตามแนวทาง/วิธีการที่กำหนดได้ด้วยตนเองโดยทันที เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย/สิ่งที่ต้องการเห็นได้ นอกจากนี้ ยังสามารถนำเสนอแผนการพัฒนาฯ ที่จำเป็นต้องทำร่วมหรือสิ่งที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ต่อหน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน/ภาคีต่างๆ ในพื้นที่ตำบลเพื่อสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการตามแผนการพัฒนาฯ ที่ชุมชนได้กำหนดร่วมกัน

ส่วนที่ 3

การบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีในจังหวัด

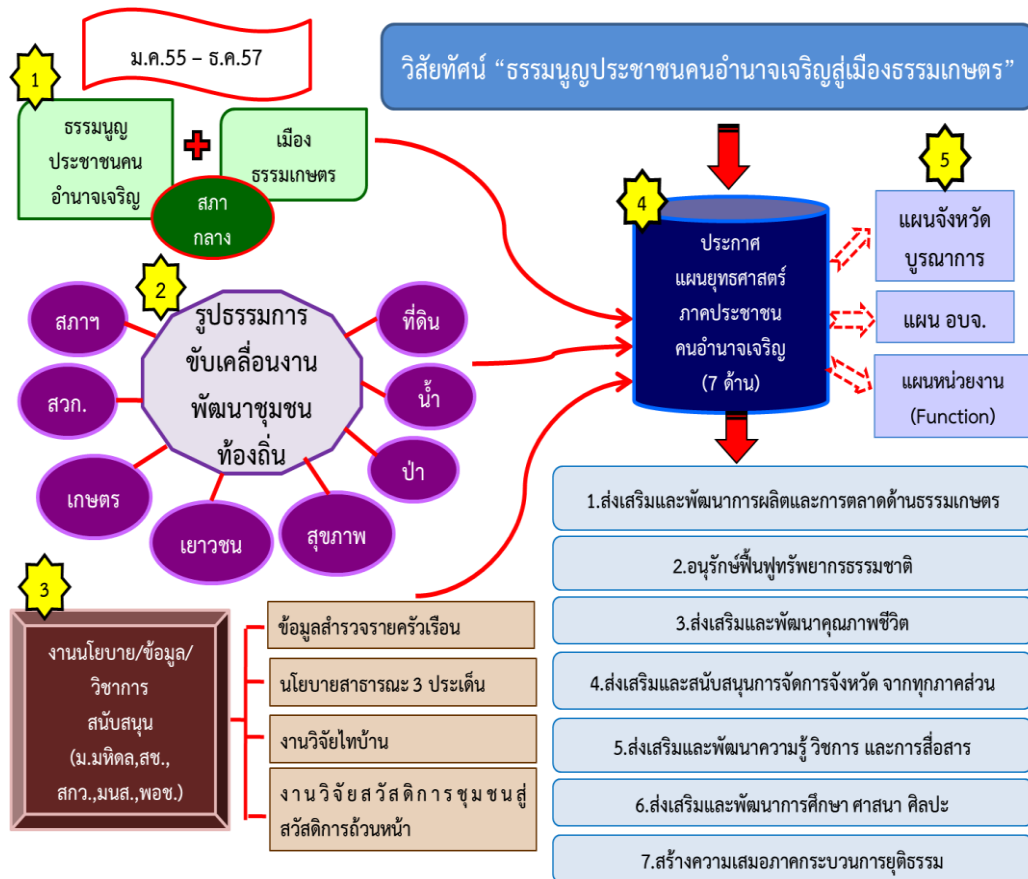
การบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีในจังหวัด

หลังจากที่ขบวนองค์กรชุมชนในแต่ละจังหวัด ได้สนับสนุนให้เกิดกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชน และเชื่อมโยงเป็นแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบลและจังหวัดแล้ว การนำแผนดังกล่าว มาวิเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ร่วมในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของขบวนองค์กรชุมชนในจังหวัด ตลอดจนสามารถนำไปใช้ในประสานการทำงาน และบูรณาการแผนงานร่วมกับหน่วยงาน/ภาคีต่างๆในจังหวัดได้ ซึ่งที่ผ่านมา มีบทเรียนมากมายที่เกิดขึ้นในจังหวัดต่างๆ ได้แก่

จังหวัดอำนาจเจริญ

หลังจากที่มีการประกาศใช้ “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2555 ” เพื่อเป็นกรอบและทิศทางการพัฒนาของคนอำนาจเจริญแล้ว สิ่งสำคัญคือทำอย่างไรจึงจะเกิดการขับเคลื่อนกันอย่างเป็นขบวนการของคนทั้งจังหวัด เป็นที่มาของการวิสัยทัศน์ร่วมกันที่ว่า “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญสู่เมืองธรรมเกษตร” และเพื่อให้วิสัยทัศน์ดังกล่าว นำไปสู่การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคชุมชน หน่วยงาน ภาคีในจังหวัด จึงได้มีการกำหนดพันธกิจภายใต้วิสัยทัศน์ดังกล่าวว่า “ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ จะร่วมมือกับหน่วยงาน ท้องที่ ท้องถิ่น และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญ ภายใต้แนวคิดและแนวทางที่กำหนดอยู่ในธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555 และแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอำนาจเจริญ (พ.ศ. 2558 - 2560) เพื่อมุ่งสู่การเป็นเมืองธรรมเกษตรและสังคมอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนภายในปี 2560” จากนั้น จึงได้มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนร่วมกันระหว่างภาคชุมชน หน่วยงาน ภาคีใน 7 ประเด็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วย

1. ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตและการตลาดด้านธรรมเกษตร
2. อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เพื่อให้เกิดการสมดุลและยั่งยืน
3. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต
4. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการจังหวัด จากทุกภาคส่วน
5. ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ วิชาการ และการสื่อสาร
6. ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ
7. สร้างความเสมอภาคกระบวนการยุติธรรม

จากประเด็นยุทธศาสตร์ข้างต้น ได้นำไปสู่การกำหนดเป้าหมาย/ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด ตลอดจนกลยุทธ์/แนวทางสำคัญ ดังเช่นกรณีประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมและพัฒนากิจการและการตลาดด้านธรรมเกษตร ได้มีการกำหนดรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

เป้าหมาย/ผลลัพธ์

- 1) เกษตรกรในจังหวัดอำนาจเจริญปรับเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีการผลิตเป็นแบบ “ธรรมเกษตร” ที่ดูแลห่วงใยธรรมชาติและรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม
- 2) ประชาชนในจังหวัดอำนาจเจริญและประชาชนทั่วไป มีผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม
- 3) เกษตรกรผู้ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำการผลิตเกษตรอินทรีย์

ตัวชี้วัด

- 1) พื้นที่ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นจาก 15,147 ไร่ เป็น 60,000 ไร่
- 2) มีสมาชิกผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ หรือกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ หรือศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญา การผลิตเกษตรอินทรีย์ จำนวน 3,000 ครอบครัว มีศูนย์การเรียนรู้ ไม่น้อยกว่าตำบลละ 1 ศูนย์รวมศูนย์การเรียนรู้ทั้งหมด ทั้งจังหวัด ไม่น้อยกว่า 200 ศูนย์
- 3) เกิดตลาดกลางรับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ระดับตำบล/จังหวัด อย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง อำเภอละ 1 แห่ง รวมทั้งจังหวัดไม่น้อยกว่า 7 แห่ง
- 4) เกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มีรายได้เพิ่มขึ้นจาก 30,500 บาท เป็น 50,000 บาทต่อครอบครัว
- 5) ผู้ผลิตมีการลดรายจ่ายลง ร้อยละ 50 และผลผลิตจะต้องมีความปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัย

กลยุทธ์/แนวทางสำคัญ

- 1) ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรอินทรีย์หรือศูนย์พันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าว
- 2) พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น ดิน ปุ๋ยธรรมชาติ ฯลฯ สำหรับการทำการผลิตเกษตรอินทรีย์
- 3) จัดตั้งตลาดกลางเพื่อรับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์
- 4) ส่งเสริมวิสาหกิจโรงสีข้าวเพื่อแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์
- 5) พัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด รวมถึงสร้างมาตรฐานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของจังหวัดอำนาจเจริญให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น
- 6) จัดให้มีสถาบันจัดการความรู้ด้านการเกษตรแก่เยาวชน ประชาชน มีศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน หรือสถานศึกษา ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนด้านการเกษตร
- 7) ให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโรงปุ๋ยธรรมชาติเพื่อการผลิต
- 8) ส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนทำการเกษตรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 9) จัดให้มีงานวันสำคัญ “งานมหกรรมธรรมเมืองธรรมเกษตร” เพื่อเชิดชูการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น วันข้าวชาวอำนาจเจริญ

ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดร่วมกันจึงได้มีการจัดตั้งและพัฒนากลไก “สภากลางจังหวัด” ขึ้นมาขับเคลื่อนงานพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันระหว่างขบวนองค์กรชุมชน หน่วยงาน ภาควิชาต่างๆในจังหวัด รวมถึงเป็นกลไกในการเชื่อมโยงหนุนเสริมการทำงานของ “สภากลางระดับตำบล” ดังภาพ

“สภาากลางตำบล” จะประกอบด้วย กลุ่ม/องค์กรชุมชนต่างๆในตำบล ทั้งที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลและกลุ่ม/องค์กรชุมชนอื่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ/ผู้นำทางความคิด สถาบันการศึกษา ท้องถิ่น/ท้องที่ ภาคประชาสังคม/องค์กรเอกชน โดยสภาากลางในแต่ละตำบล จะมีองค์ประกอบ และบทบาทภารกิจที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกำหนดร่วมกันของตำบลนั้น

ส่วน “สภาากลางจังหวัด” จะมีคณะกรรมการจำนวน 35 คน มาจากผู้แทนหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น หน่วยงานราชการ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ภาคธุรกิจและเอกชน, ภาควิชาการ ฯลฯ โดยมีภาคประชาชนเข้าร่วมในสัดส่วน 70 : 30 มีประธานร่วมจำนวน 3 คน ประกอบด้วยประธานที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และมีเลขาฯร่วมจำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้แทนภาคประชาชน ผู้แทนสำนักงานจังหวัด และผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มีบทบาทภารกิจในการร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาของจังหวัดอำนาจเจริญ บูรณาการแผนภาคประชาชนกับหน่วยงาน ติดตาม กำกับกับแผนพัฒนา เป็นต้น

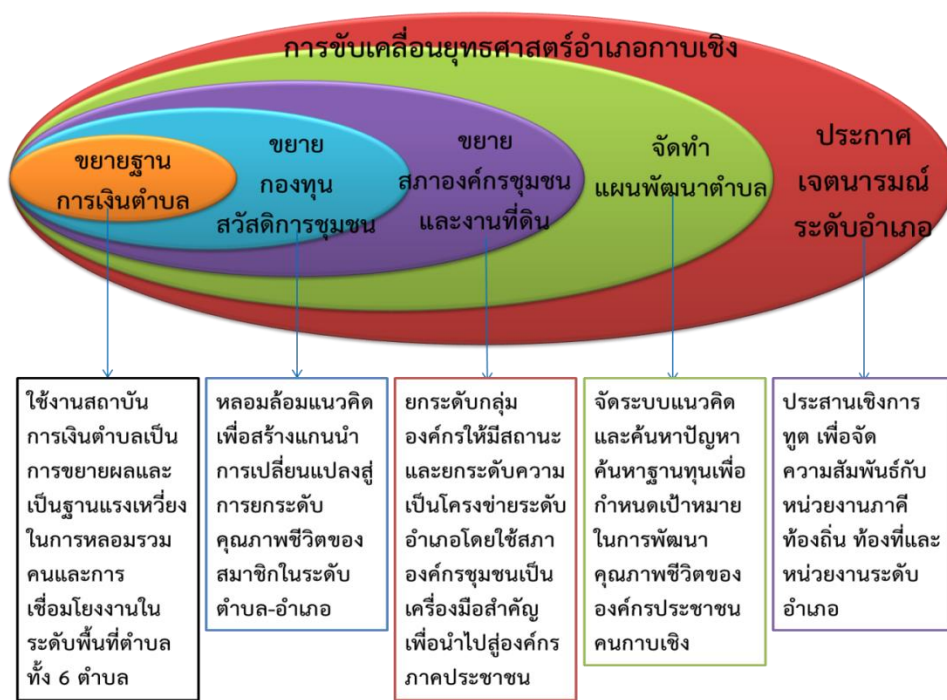

จังหวัดสุรินทร์

ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ได้มีการก่อรูปและขับเคลื่อนการทำงานมานานับทศวรรษ ซึ่งเป็นการทำงานขององค์กรชุมชน ภาคประชาสังคมสุรินทร์ ประกอบด้วยองค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการต่อยอดแนวคิดการพัฒนาภาคประชาชนและมีการปรับแนวคิด แนวทางการทำงานมาเป็นระยะ โดยได้เริ่มต้นการก่อเกิดจากสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากภาวะสงครามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 นำไปสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและก่อเกิดกลไกระดับจังหวัดในปี 2544 มีเป้าหมายสำคัญใน “การฟื้นฟูภูมิปัญญาและชุมชนท้องถิ่น” ให้เกิดการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และใช้ทุนภายในชุมชนหรือทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม และเชื่อมประสานพลังภาคีท้องถิ่นในการสนับสนุนแกนนำชุมชนในพื้นที่ให้เป็นแกนหลักในการพัฒนาภายใต้ “ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” ซึ่งมีแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยยึดหลักให้องค์กรชุมชนเป็นแกนกลางได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเอง เพื่อสร้างสถานะให้แก่องค์กรภาคประชาชนในการเชื่อมประสานงานกับหน่วยงานรัฐ-ภาคีพัฒนาอื่นๆ ในนาม “ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดสุรินทร์” และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากจนถึงปัจจุบัน ดังภาพ

เพื่อให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่การจัดการตนเองของขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดสุรินทร์เป็นไปอย่างมีทิศทางและมีพลังมากขึ้น ในปี 2557 จึงได้มีการกระบวนการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล เชื่อมโยงสู่การขับเคลื่อนเป็นยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ ดังภาพ

ต่อมา จึงได้กำหนดวาระการพัฒนาของจังหวัด “**ชะเร็น โนวเจีย เมียนเซาะ**” โดยกำหนดเป้าหมายในการสร้างการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่น ให้คนสุรินทร์อยู่ดีมีสุข พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์ “**พลังพลเมืองสุรินทร์ จัดการตนเอง สู่ความอยู่ดีมีสุข กินอิ่ม นอนอุ่นทุนมี หนี้ลด**” โดยมีพันธกิจที่สำคัญ ในการสนับสนุนให้ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดสุรินทร์จะเป็นหลักในการจัดการตนเองร่วมกับหน่วยงาน ท้องที่ ท้องถิ่น และหน่วยงานภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ ภายใต้แนวคิดแนวทางและแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2558 - 2568) เพื่อมุ่งสู่ความอยู่ดีมีสุขภายในปี 2568

ทั้งนี้ ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ได้มีการกำหนดเป้าประสงค์ กลยุทธ์ และตัวชี้วัด เช่นกรณีตัวอย่าง ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัยอย่างเพียงพอและการสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ดังตาราง

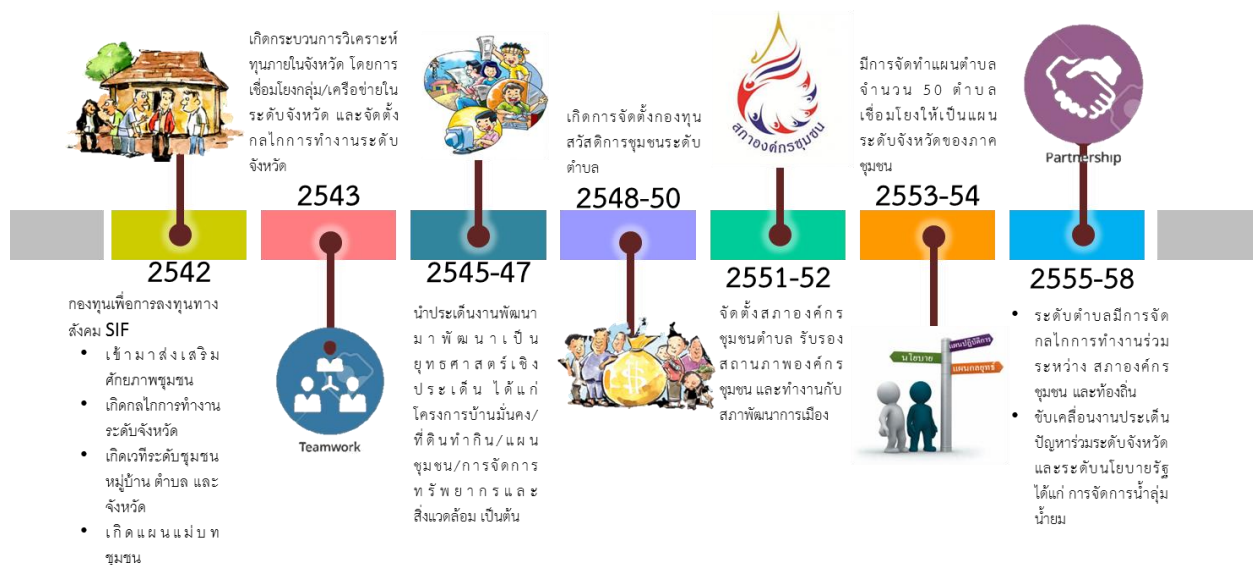
ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์ (Goal)	กลยุทธ์ (Strategies)	ตัวชี้วัด
1. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัยอย่างเพียงพอและการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น	1.1 ประชาชนในตำบลปรับเปลี่ยนวิถีคิด และวิถีการผลิตแบบ “พอเพียง” ที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย แบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และมีความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น 1.2 ประชาชนในตำบลทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ มีอาหารปลอดภัย และมีประโยชน์บริโภคในครอบครัวอย่างเพียงพอ 1.3 ประชาชนในตำบลมีน้ำสะอาดดื่มและใช้อย่างเพียงพอตลอดปี 1.4 ประชาชนในตำบลมีแหล่งอาหารธรรมชาติที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ 1.5 ประชาชนในตำบลเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น	1.1 ปลุกผักอินทรีย์บริโภคในครอบครัว 1.2 สนับสนุนการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบปลอดภัยและอินทรีย์ 1.3 เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้แรงงานในครอบครัว 1.4 รักษาพันธุ์แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชน 1.5 สนับสนุนการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง 1.6 ปรับปรุงและพัฒนาระบบน้ำประปาชุมชน 1.7 สนับสนุนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เศรษฐกิจพอเพียง 1.8 ส่งเสริมการทำเกษตรทางเลือก 1.9 พัฒนาประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น 1.10 ส่งเสริมการบริโภคอาหารพื้นบ้านชุมชนท้องถิ่น 1.11 ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในครอบครัว 1.12 รณรงค์การดื่มน้ำสะอาด 1.13 ประสานหน่วยงานคุ้มครองคุณภาพน้ำดื่มและแจ้งผลให้ประชาชนทราบ 1.14 ส่งเสริมการพัฒนายกระดับอาหารชุมชนท้องถิ่นสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์	1. จำนวนครอบครัวที่ปลูกพืชผักไว้บริโภคในครอบครัว 2. จำนวนครอบครัวที่เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้แรงงาน 3. จำนวนป่าที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ 4. ผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำดื่มที่พบผลผิดปกติ 5. จำนวนครอบครัวที่ทำการผลิตแบบปลอดภัย 6. จำนวนครอบครัวที่ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายพอเพียง

ในส่วนของกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการร่วมระหว่างขบวนการชุมชนหน่วยงาน/ ภาควิชาในแต่ละระดับ ดังนี้

จังหวัดสุโขทัย

การพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชนของจังหวัดสุโขทัย เริ่มตั้งแต่ปี 2542 กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) หรือชื่อย่อว่า “กองทุนชุมชน” เกิดขึ้นท่ามกลางภาวะวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาของจังหวัดภายใต้แนวคิด การเสริมสร้างการพึ่งตนเองและความเข้มแข็งแก่ชุมชน และหวังผลให้เกิดประชาคมและธรรมาภิบาล ต่อมา ได้พัฒนาเป็น “แผนแม่บทชุมชน” ตลอดระยะเวลา 16 ปีที่ผ่านมา (2542-2558) ได้มีการเชื่อมโยงการทำงานและจัดตั้งเป็น “องค์กรชุมชนลูกพ่อขุนรามจังหวัดสุโขทัย(องค์กรสาธารณประโยชน์) (องค์กรภาคประชาชน)” เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในงานพัฒนา นำสู่การจัดการตนเองทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอ และจังหวัด ทำให้เกิดกระบวนการ กลไกการทำงานต่างๆ เพื่อพัฒนานำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ภาคชุมชน ดังพัฒนาการขับเคลื่อนงานดังนี้

กว่า 16 ปีในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดสุโขทัย พัฒนาการการทำงาน/ การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่และองค์กรชุมชนลูกพ่อขุนรามจังหวัดสุโขทัยดังกล่าว ได้นำไปสู่กระบวนการหนุนเสริมการพัฒนาจากระดับพื้นที่ตำบลเชื่อมโยงสู่ระดับจังหวัด จนเกิดเป็นยุทธศาสตร์ภาคชุมชน จึงได้แบ่งแนวทางการพัฒนาออกเป็น 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางเชิงประเด็นและ 2) แนวทางเชิงพื้นที่อำเภอ ภายใต้วิสัยทัศน์ “การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานการจัดการทุนภายในและภายนอกอย่างสมดุล” โดยยุทธศาสตร์ภาคชุมชนของจังหวัดจะมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัดในหลายประเด็น ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนางานประเด็น เชื่อมโยง และผลักดันระดับนโยบาย

- จัดตั้งศูนย์เรียนรู้โดยชุมชนในตำบลที่ตั้งสภาองค์กรชุมชน
- ขยายพื้นที่การตั้งสภาองค์กรชุมชนครอบคลุมทั้งอำเภอ
- ใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนในการเสนอต่อระดับนโยบาย ได้แก่ แนวทางการจัดการน้ำและที่ดิน, พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนจากทุนที่มีอยู่, แก้ปัญหาด้านการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนา ยกระดับ และขยายผล

- ขยายพื้นที่จัดตั้งสวัสดิการชุมชน การจัดการป่าชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน บ้านมั่นคง ที่ดินทำกิน
- ยกระดับศูนย์เรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น
- การจัดการทุนในชุมชน(องค์กรการเงิน)

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดการน้ำทั้งระบบอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ส่งเสริมสิทธิในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
- การฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากร(ดิน น้ำ ป่า)

- ผลักดันให้รัฐบาลสนับสนุนการจัดสรรที่ดินทำกินให้พอเพียง
- ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินเพื่อการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน

- ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน
- พัฒนาอาชีพเสริม
- สนับสนุนบทบาทเยาวชนรักถิ่น

ทั้งนี้ หากวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาชุมชนของขบวน เช่น หน่วยงาน พอช. พมจ. เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ฯลฯ จะพบว่ามีความสอดคล้องกันกล่าวคือ

จังหวัดสตูล

การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนระดับจังหวัด มีกระบวนการดังนี้

1. การเชื่อมโยงแผนพัฒนากับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

หลังการประมวลผลจากแผนตำบลนำไปสู่การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์จังหวัด คณะทำงานจะดำเนินการประสานความร่วมมือ โดยการเชื่อมโยงแผนพัฒนากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ภาคส่วนท้องถิ่น เข้ามาเป็นคณะทำงานร่วมในการพัฒนาแผนตำบล และในระดับจังหวัด เพื่อการประสานพูดคุยและบูรณาการแผนงานร่วมกัน

นอกจากนั้น กระบวนการพัฒนาแผนตำบลที่สอดคล้องกับในช่วงระยะเวลาที่ทางองค์การส่วนท้องถิ่นดำเนินการทบทวนแผนพัฒนาตำบลไปพร้อมกัน จึงทำให้กระบวนการพัฒนาแผนตำบลที่ดำเนินการร่วมกันขององค์กรชุมชน ส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องถิ่น เกิดเป็นกระบวนการบูรณาการความร่วมมือไปในตัว และทำให้การบูรณาการแผนพัฒนาตำบลไปพร้อมกันกับกระบวนการพัฒนาแผนตำบล

2. การเชื่อมโยงแผนงานเชิงประเด็นกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง

จากพัฒนาแผนพัฒนาจังหวัดภาคประชาชนจังหวัดสตูล ประกอบด้วย 7 ประเด็นยุทธศาสตร์หลัก คณะทำงานได้ดำเนินการยื่นข้อเสนอแผนพัฒนาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและติดตามผลการดำเนินการในแผนพัฒนาของหน่วยงาน จนสามารถบรรจุแผนงานเข้าสู่แผนของหน่วยงานในระดับจังหวัดที่สำคัญ เช่น แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและแผนพัฒนาจังหวัด

ในแต่ประเด็นยุทธศาสตร์หลัก มีการผลักดันเข้าสู่การบูรณาการความร่วมมือกับแผนพัฒนาของหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการพัฒนากลไกคณะทำงานร่วม เพื่อจะได้ติดตามผลความคืบหน้าการดำเนินงานตามแผนงานอย่างต่อเนื่อง

จังหวัดพังงา

จากที่คณะทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ได้วางแผนยุทธศาสตร์พังงาแห่งความสุขเป็นแผนสามปี 2556-2558 ภายใต้วิสัยทัศน์ “เครือข่ายร่วมใจ ใช้กลไกสภา เชื่อมโยงและพัฒนา จังหวัดพังงาแห่งความสุข” และได้มีการเชื่อมโยงแผนงานกับหน่วยงานภาคีต่างๆ โดยขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดพังงา ได้มีการบูรณาการแผนงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด อาทิ สำนักงานหอการค้าจังหวัดพังงา สภาเกษตรกรจังหวัดพังงา อบต. เทศบาล โดยร่วมจัดทำโครงการ “รัฐร่วมราษฎร์เดินหน้าพัฒนาสู่พังงาแห่งความสุข” ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก ผู้ว่าราชการจังหวัด ในปี 2556 จำนวน 1,008,000 บาท และปี 2557 จำนวน 1,400,000 บาท

ทั้งนี้ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนนั้น ผ่านทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพังงา และมีการแต่งตั้งคณะทำงานที่มาจากภาคประชาชน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดในการขับเคลื่อนงาน ภายใต้โครงการดังกล่าว ที่มีองค์ประกอบจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนงานร่วมกันสู่เป้าหมายแห่งความสุข โดยมีการเชื่อมโยงแผนงานด้านต่างๆ ร่วมกัน

ส่วนที่ 4

บทบาทของ พอช.
ในการหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

บทบาทของ พอช. ในการหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง เช่น พอช. มีส่วนสำคัญในการหนุนเสริมกระบวนการดังกล่าว ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมกระบวนการดังกล่าว ควรมีคุณลักษณะพื้นฐานดังนี้

1) ด้านความรู้/ความเข้าใจพื้นฐาน (Knowledge) เจ้าหน้าที่ผู้ส่งเสริมควรมีความรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รู้เท่าทัน/สามารถวิเคราะห์บริบท/สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิเคราะห์เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนา รวมถึงเข้าใจในหลักคิดและวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆที่มีอยู่ เพื่อนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เรียนรู้และแสวงหาความรู้ เครื่องมือใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงานอยู่เสมอ

2) ด้านทัศนคติ (Attitude) มีความเชื่อมั่นการพัฒนาที่ชุมชนเป็นแกนหลัก เชื่อมั่นว่าชุมชนมีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองได้ เชื่อมั่นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังจากชุมชนฐานราก มองการพัฒนาแบบองค์รวม ไม่แยกส่วน แยกประเด็นการพัฒนา มีความศรัทธาต่อชุมชน และเชื่อว่าชุมชนสามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนและพัฒนาตนเองได้

3) ด้านทักษะ (Skill)

- การวิเคราะห์ชุมชน/อ่านขบวน/ออกแบบขบวน ให้ครอบคลุมงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทุกมิติ รู้และเกาะติดสถานการณ์จริง ตามบริบทของแต่ละพื้นที่

- การทำงานเป็นทีมร่วม ระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วยกันเอง และทำงานเป็นทีมร่วมกับแกนนำชุมชน หน่วยงาน ภาคีในพื้นที่ได้

- การประสานงาน สามารถประสาน เชื่อมโยงให้เกิดการทำงานร่วมกันของคนในพื้นที่ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ท่ามกลางความหลากหลายของคน กลุ่มคน องค์กรต่างๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

- การจัดกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น กำหนดเป้าหมาย วิธีการ เพื่อนำเนื้อหาจากการพูดคุยไปจัดทำเป็นแผนการพัฒนาชุมชนได้

- การสืบค้นข้อมูลของหน่วยงาน/ภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และแผนของจังหวัดบูรณาการ ขั้นตอนการเสนอแผนและการบูรณาการแผนงาน/โครงการของหน่วยงาน เป็นต้น

สำหรับเจ้าหน้าที่/คนทำงานส่งเสริม หนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ควรมีบทบาทในการ

1) เป็นพี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา ในการให้คำปรึกษาเพื่อการวิเคราะห์พื้นที่ บริบทและสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน/พื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางประกอบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน รวมถึงให้คำแนะนำกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนทั้งในระดับตำบลและจังหวัด

2) เป็นนักจัดกระบวนการ เพื่อเอื้ออำนวย/จัดกระบวนการ หนุนเสริมการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บทเรียนและประสบการณ์งานพัฒนา กระตุ้นให้คนในพื้นที่ตระหนัก/รู้เท่าทันสถานการณ์ในพื้นที่ เห็นความสำคัญของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา พร้อมทั้งจะลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง กำหนดทิศทาง/อนาคตที่ต้องการเห็น เป้าหมายการพัฒนาด้านต่างๆ ในพื้นที่

3) เป็นนักเชื่อมโยง กลไกการทำงานหรือคนทำงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างกว้างขวางในทุกระดับ สร้างระบบการถ่วงดุลทางอำนาจระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้เข้ามีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและทัดเทียม ร่วมคิด ร่วมวางแผนการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันอย่างกว้างขวาง

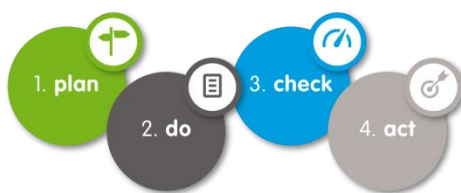
4) เป็นนักประสานภาคี ต้องรู้จักองค์กรชุมชน หน่วยงาน ภาคีที่มีอยู่ในพื้นที่ว่าเมืองใครได้บ้าง ขับเคลื่อนงานพัฒนาเรื่องใด ผลเป็นอย่างไร เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างไร หรือเกี่ยวข้องกับการกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างไร เพื่อหนุนเสริมงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จัดบทบาทและสร้างความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมระหว่างคนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

5) สนับสนุนเครื่องมือพัฒนาทักษะคนทำงานและชาวบ้านที่หลากหลาย ปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม เช่น ข้อมูลศักยภาพชุมชน (Social Mapping) ผังที่ดิน ผังตำบล ระบบสารสนเทศ (MIS) แผนที่ทำมือ ระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ (GIS) โมเดลจำลอง / โมเดลสามมิติ กติกาหรือธรรมนูญชุมชน

6) เป็นผู้มีส่วนในการผลักดันให้เกิดกระบวนการติดตามประเมินผล ในการนำแผนพัฒนาชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ทั้งการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของท้องถิ่นเชิงประเด็น และการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

ส่วนที่ 5

สังเคราะห์บทเรียน/ข้อค้นพบ
จากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

สังเคราะห์บทเรียน/ข้อค้นพบ จากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับชุมชน/ตำบล เป็นแผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด

จากบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่กล่าวในส่วนที่ 3 แล้วนั้น ได้นำมาทำการสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลเป็นภาพรวมขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนจากระดับชุมชน ถึงขั้นตอนการเชื่อมโยงแผนระดับตำบล และจังหวัดสู่การบูรณาการยุทธศาสตร์/แผนการพัฒนาระดับจังหวัด ซึ่งได้ข้อค้นพบสำคัญ 6 ประเด็น พร้อมกับการวิเคราะห์บทบาของ พอช. ในฐานะหน่วยงานหนุนเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

❶ การค้นหาและกำหนดประเด็นร่วมทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัด

เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสู่การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ภาคประชาชนจังหวัด ทั้งนี้ จากบทเรียนของกรณีตัวอย่างข้างต้น พบว่ามีการกำหนดประเด็นร่วมใน 2 ลักษณะ คือ

(1) การกำหนดวาระร่วม/วาทกรรมร่วม/วิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งมาจากฐานทุนการพัฒนาเดิม การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ นำไปสู่การกำหนดทิศทางในอนาคตร่วมกันของคนในจังหวัดนั้น เช่น “พึ่งพาแห่งความสุข” “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญสู่เมืองธรรมเกษตร” “พลังพลเมืองสุรินทร์จัดการตนเอง สู่ความอยู่ดีมีสุข กินอิ่ม นอนอุ่นทุนมี หนี้ลด” เป็นต้น

(2) การใช้ประเด็นหรือนโยบายสาธารณะร่วม เพื่อกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในจังหวัดร่วมกัน เช่น ข้อเสนอภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปจังหวัดชัยนาท การขับเคลื่อนด้านการจัดการน้ำจังหวัดสุโขทัย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นจังหวัดน่าน

ทั้งนี้ จากบทเรียนยังพบว่าหลายจังหวัดอาจมีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันทั้งระหว่างขบวนการองค์กรชุมชน หน่วยงาน/ภาคีในรูปแบบต่างๆ อยู่แล้ว แต่อาจจะยังไม่ได้มีการกำหนดทิศทางหรือประเด็นในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ร่วมกัน ต่อมา จึงมีการกำหนดยุทธศาสตร์ประเด็นการพัฒนาร่วม ส่งผลให้การเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างมีทิศทางมากขึ้น

❷ การจัดเวทีกลางหรือกลไกในการขับเคลื่อนและปฏิบัติการร่วมทั้งในระดับตำบลและจังหวัด

โดยอาจมีชื่อเรียกและรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่กลาง สภากลาง สมัชชาจังหวัด สภาพลเมืองจังหวัด สภาองค์กรชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกลไกเดิมที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว แต่อาจยังไม่ได้มีการกำหนดทิศทาง แนวทางการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน ดังนั้น การจัดกลไกร่วมดังกล่าว จะนำไปสู่การวิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนการพัฒนาร่วมกัน รวมถึงการปฏิบัติการร่วมในการแก้ไขปัญหาเฉพาะในพื้นที่ ทั้งระดับตำบล/ จังหวัด ทั้งนี้ องค์ประกอบของกลไกในกรณีจังหวัดตัวอย่าง จะมีความหลากหลายทั้งผู้แทนชุมชน/ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ท้องที่/ท้องถิ่น ประชาสังคม ภาควิชาการ เป็นต้น

๓ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับชุมชน/หมู่บ้าน/ตำบล และบูรณาการเป็นแผนการพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด

สามารถดำเนินการได้ใน 3 รูปแบบคือ

- รูปแบบที่ 1 :** จัดกระบวนการทำแผนพัฒนาจากชุมชน/หมู่บ้าน รวบรวมจัดทำเป็นแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบลจากนั้น ประมวลวิเคราะห์เป็นแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับจังหวัด เช่น กรณีจังหวัดสตูล
- รูปแบบที่ 2 :** กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ทิศทางร่วม ประเด็นร่วมในระดับจังหวัดก่อน จากนั้นนำเนื่อหาดังกล่าว ไปจัดกระบวนการวิเคราะห์ รับฟังความเห็นจากระดับชุมชน/หมู่บ้าน หรือตำบลเพื่อนำมาปรับปรุงวิสัยทัศน์ ทิศทาง/ประเด็นร่วม พร้อมทั้งกำหนดแนวทาง/กลยุทธ์ เป้าหมาย/ผลลัพธ์ เช่น กรณีจังหวัดอำนาจเจริญ
- รูปแบบที่ 3 :** จัดกระบวนการประมวลแผนในระดับโซน โดยเชิญผู้แทนจากแต่ละตำบลในโซนเข้าร่วม ก่อนที่จะนำประเด็นและเนื้อหาที่ได้จากแต่ละโซน มาสังเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด เช่น กรณีจังหวัดอุดรธานี

๔ วิธีการและเครื่องมือในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

จากบทเรียนดังกล่าว สามารถสรุปวิธีการร่วมที่ในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล ได้ดังนี้

1) การสร้างความร่วมมือในตำบล

โดยอาจใช้สภาองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน กลุ่มผู้เดือดร้อนในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในพื้นที่ ภายใต้เป้าหมายร่วมในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมชุมชน นำไปสู่การจัดความสัมพันธ์ในการทำงาน การจัดระบบการทำงานหรือบูรณาการการทำงานระหว่างกลุ่มคน/องค์กร/หน่วยงาน ประเด็นงานพัฒนา และงบประมาณ ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

2) กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล

1. ประสานความร่วมมือเพื่อจัดเวทีทำความเข้าใจร่วมถึงความสำคัญ/แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เน้นในหลักคิด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานและเครื่องมือที่ใช้

2. จัดกลไกสนับสนุนการจัดกระบวนการพัฒนาแผนพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยคณะทำงานซึ่งมาจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. แกนนำองค์กรชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ฯลฯ

3. จัดเวทีทำความเข้าใจในเทคนิควิธีการพัฒนาแผนตำบลให้แก่คณะทำงานเพื่อเรียนรู้การใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น การจัดทำผังชุมชน การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนหรือ SWOT Analysis เป็นต้น

4. ลงพื้นที่พัฒนาแผนระดับตำบล จัดกระบวนการทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล*

***กระบวนการทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล ประกอบด้วย**

- ค้นหาข้อมูลทุนชุมชน/ปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็น ในกรณีที่มีชุมชน/ตำบลที่มีการทำแผนชุมชนมาก่อนแล้ว สามารถนำแผนดังกล่าวมาประกอบในการทบทวนและจัดทำแผนพัฒนาชุมชนได้
- วิเคราะห์จุดแข็ง/จุดอ่อน อุปสรรค/ภัยคุกคามของแต่ละหมู่บ้าน
- ค้นหาประเด็นสำคัญ/เร่งด่วน/ปัญหาร่วมของตำบล นำเสนอในเวทีเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เสนอแนะเพิ่มเติม ระดมความคิดเห็นและจัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นร่วมทั้งหมด
- จัดทำรายละเอียดแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล ประกอบด้วย แผนงานสำคัญ วิธีการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ ช่วงเวลาดำเนินงาน ผลลัพธ์ ผู้รับผิดชอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการเชื่อมโยง/บูรณาการแผนพัฒนาชุมชนจากระดับตำบลสู่ระดับจังหวัดนั้น จากกรณีตัวอย่างพบว่ามีวิธีการสำคัญกล่าวคือ

1) สร้างพื้นที่กลางในการปรึกษาหารือ วิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมกัน ระหว่างชุมชน หน่วยงาน ภาคีทุกภาคส่วนในจังหวัด

2) ยกร่างแผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด โดยการประมวลข้อมูลจากแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล เพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์/แนวทางสำคัญ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด และแผนปฏิบัติการ/โครงการ

3) บูรณาการแผนการพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดกับยุทธศาสตร์และแผนงานของหน่วยงาน/ภาคีต่างๆในจังหวัด โดยการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นความสอดคล้องระหว่างยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น กับยุทธศาสตร์และแผนงานของหน่วยงาน/ภาคีต่างๆ จากนั้น จึงพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการที่จะดำเนินการร่วมกัน

4) จัดกลไกร่วมในการปฏิบัติการขับเคลื่อนและดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ โดยมีผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมทั้งในระดับตำบลและจังหวัด

5) จัดระบบการกำกับ ติดตามการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาที่กำหนด เพื่อติดตามความคืบหน้าการดำเนินการตามยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนา ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการดังกล่าว

สำหรับเครื่องมือในการสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนนั้น จากกรณีตัวอย่าง มีการนำเครื่องมือที่หลากหลายมาใช้ในกระบวนการต่างๆ อาทิเช่น แผนที่ แผนที่ทำมือ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ รูปภาพ ผังความสัมพันธ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ ลำดับเหตุการณ์สำคัญ (timeline) ปฏิทินการผลิต ทั้งการผลิตแบบเดิม การผลิตแบบสมัยใหม่

ปฏิทินวัฒนธรรม ภาพฝันในอนาคต การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมมองอนาคต 10 ปี 20 ปีข้างหน้า เรื่องไหนน่าจะเปลี่ยนไปอย่างไร การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค/ภัยคุกคาม(SWOT Analysis) เป็นต้น ทั้งนี้ การเลือกใช้เครื่องมือควรพิจารณาถึงความเหมาะสมกับเป้าหมาย/ผลลัพธ์ที่ต้องการ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา และที่สำคัญคือควรสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างผู้ส่งเสริมหรือผู้ใช้เครื่องมือขึ้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๕ ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบลและจังหวัด

จากกรณีตัวอย่างอาจเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของความพยายามในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนจากระดับตำบลอย่างเป็นระบบและเป็นขบวนการ จนนำไปสู่การกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นการขับเคลื่อนร่วมกันระหว่างขบวนการชุมชน ตลอดจนหน่วยงาน/ภาคีต่างๆในจังหวัด นอกจากนี้ ในหลายจังหวัดยังมีการตั้งเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดในแต่ละประเด็นที่จะขับเคลื่อน เพื่อให้เห็นผลหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การผลักดันให้ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดไปสู่การบูรณาการกับยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนงานของส่วนงานราชการจังหวัด รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีการยกระดับการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลร่วมกันในทางปฏิบัติ เช่น การบูรณาการยุทธศาสตร์และแผนงานในแผนยุทธศาสตร์บูรณาการ การบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัด กับแผนงานและงบประมาณประจำปีของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการบรรจุแผนงาน/โครงการตามแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในข้อบัญญัติงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

๖ ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล และการเชื่อมโยงสู่แผนพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด พบว่ามี 4 ปัจจัยสำคัญดังนี้

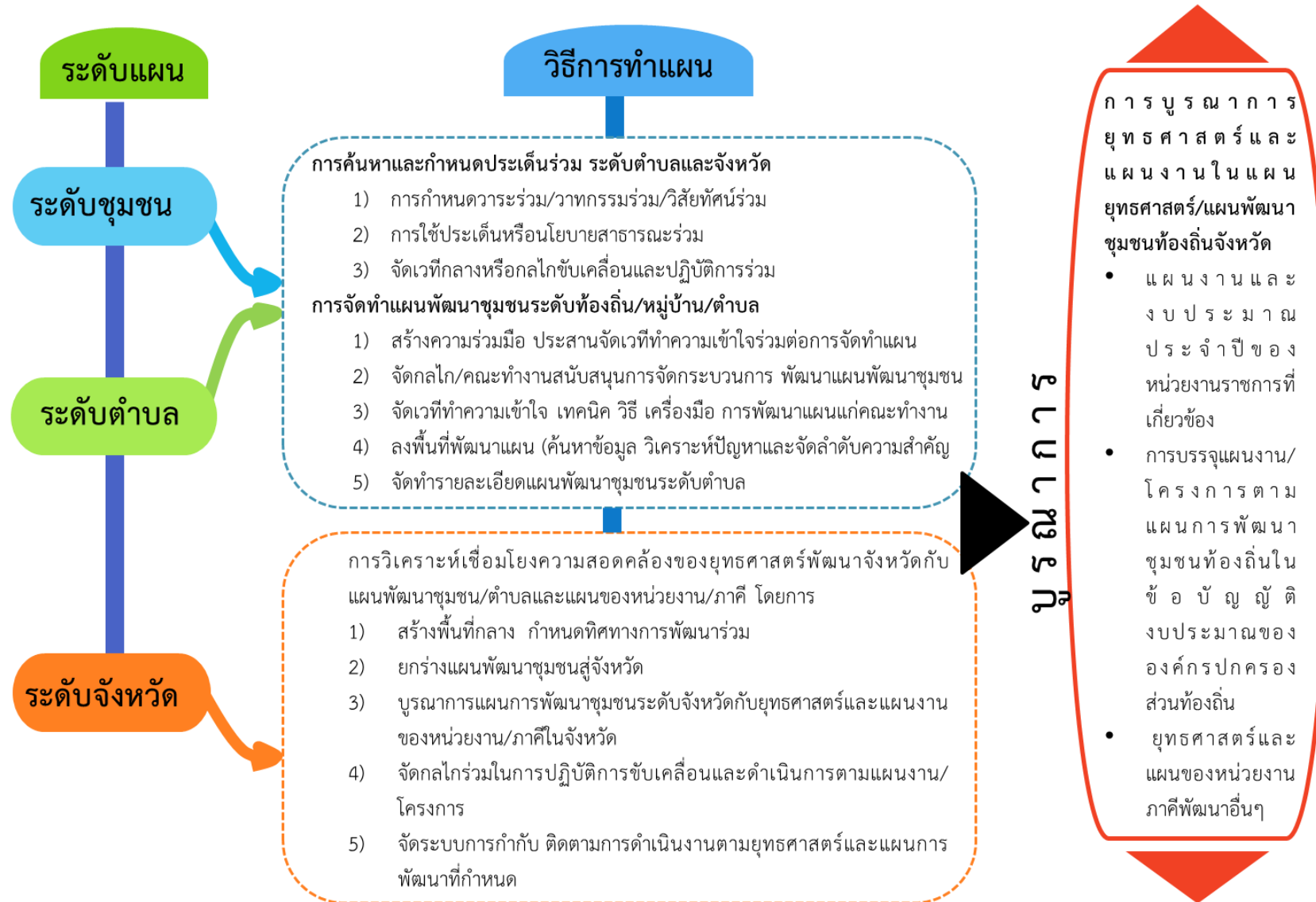
1) **ทุนเดิมของงานพัฒนาชุมชน** ทุกคน รูปธรรมงานพัฒนา ตลอดจนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ นำไปสู่ความคิดในการกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นเอง โดยมีแผนพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคน ระดมความคิด ค้นหาทางออกร่วมกัน

2) **การมีแกนนำในการขับเคลื่อนในทุกระดับ** ซึ่งมองเห็นความสำคัญของการมีแผนพัฒนาชุมชนที่มาจากปัญหาและความต้องการของคนในพื้นที่ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับชุมชน/หมู่บ้าน ตำบล มีความเข้าใจในเครื่องมือและสามารถนำเครื่องมือต่างๆมาใช้ในกระบวนการจัดทำแผนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม

3) **ความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงาน ภาคีในระดับตำบล/จังหวัด** ซึ่งมีการปรึกษาหารือ มีการประสานงานและทำงานร่วมกันอยู่เดิม เป็นฐานสำคัญในการเชื่อมโยง บูรณาการยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาชุมชน กับยุทธศาสตร์และแผนงานของหน่วยงานภาคีในจังหวัด

4) **ความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ส่งเสริม เกี่ยวกับเทคนิค และกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม** จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และจัดแผนการพัฒนาชุมชนอย่างมีคุณภาพ สามารถนำไปสู่การขับเคลื่อนและปฏิบัติการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงาน รวมถึงภาคีได้

สรุปการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ตำบล/จังหวัดและการบูรณาการแผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคี

ส่วนที่ 6

(ภาคผนวก)

เทคนิคและเครื่องมือในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

เทคนิคและเครื่องมือในการจัดแผนพัฒนาชุมชนตำบล/จังหวัด

1. การวิเคราะห์ชุมชน

การวิเคราะห์ชุมชน ทำเพื่อต้องการทราบสภาพความเป็นมาของหมู่บ้านตั้งแต่อดีต สภาพการดำรงอยู่ของชุมชนในปัจจุบันและการคาดการณ์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของชุมชน จะทำให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และทำไม ซึ่งจะเห็นทั้งหมด (คน เงิน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ) และปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน สิ่งสำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ชุมชนคือ ชาวบ้านในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ยิ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมมากเท่าใด คำตอบของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหา ก็จะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น

วิธีการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

1) ศึกษากลุ่มเป้าหมาย/ชาวบ้านที่จะชวนวิเคราะห์ เป็นใคร มีประสบการณ์อย่างไร มีปัญหาหรือศักยภาพอย่างไร (รู้เขา) ชาวบ้านกำลังเจอผลกระทบอะไรในพื้นที่ทั้งทางบวกและทางลบ โดยหาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ เช่น กลุ่มผู้นำ แกนนำที่มีบทบาท ปัญหาหลักของชุมชน จุดแข็งของชุมชน

2) สร้างทีมชาวบ้านที่เข้าใจเป้าหมายร่วมกัน(ทำงานวงเล็ก) และให้ได้ข้อมูลที่จะทำให้รู้จักพื้นที่ รู้ความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่บางส่วน แล้วจัดวงใหญ่ของชาวบ้าน โดยให้ทีมช่วยกันเสริมและกระตุ้น ให้คนส่วนใหญ่เห็นภาพ

3) เลือกเรื่อง/ข้อมูลจากการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัวของชาวบ้าน เป็นเรื่องที่ตระหนักร่วมกัน (ทำงานวงใหญ่) อาจเป็นปัญหาหรือเรื่องที่ภูมิใจก็ได้ เช่น ปัญหาปากท้อง หรือเป็นปัญหาใกล้ตัวที่คนในชุมชนสนใจเรื่องเดียวกัน (เลือกเรื่องที่โดนใจ) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค/ภัยคุกคาม(SWOT Analysis) ผังแผนที่ รูปภาพ ผังความสัมพันธ์ของเครือข่าย เครือข่าย ชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น ลำดับเหตุการณ์(timeline) การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของบริบทภายนอกที่เกี่ยวข้องหรือที่ส่งผลกระทบ ประวัติศาสตร์ ปัญหา สิ่งดีๆ ที่ชุมชนภูมิใจ PowerPoint ภาพฝันในอนาคต ปฏิทินการผลิต ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม ข้อมูลเรื่อง/สถานการณ์สำคัญของชุมชนเชิงปริมาณ เช่น จำนวนคนเป็นเอตส์ จำนวนคนตั้งท้องก่อนวัยอันควร จำนวนที่ดินหลุดจำนอง

ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์อาจหาได้จากการใช้วิธีตั้งคำถาม เช่น

- ที่มาของชื่อหมู่บ้าน ทำไมตั้งชื่อนั้น (เดิมเคยมีอะไร) หรือสิ่งดีๆ ที่ชุมชนเคยมี
- ปัจจุบันยังมีแบบเดิมหรือไม่ (เดี๋ยวนี้ยังมีอยู่ไหม)
- หายไปไหน หายไปได้อย่างไร ช่วงเวลาไหน
- ถ้าจะฟื้นหรือแก้ไข จะทำอย่างไร
- อนาคตใกล้ๆ จะเปิดการค้าเสรี ชาวบ้านจะทำอย่างไร

4) พยายามเชื่อมการทำงานเชิงประเด็นของชุมชนไปสู่การจัดการตนเอง เช่น จากเรื่องสวัสดิการ จะไปสู่การกินดีอยู่ดี มีชีวิตที่มั่นคงขึ้น เช่น ดิน น้ำ ป่า อุดมสมบูรณ์ขึ้น มีแหล่งอาหาร หรือเรื่องที่ดิน เริ่มจากทำผังชุมชนจะคิดไปถึงการดูแลรักษาป่า พันธุ์ประเพณี/ภูมิปัญญาในการดูแลป่า

- ทำสวัสดิการชุมชนกับกลุ่มออมทรัพย์ไปเพื่ออะไร เป้าหมายเดียวหรือใกล้เคียงกันหรือไม่
- ถ้าเป้าหมายเดียวกันและใช้กองทุนเป็นเครื่องมือเหมือนกัน ทำไมไม่เชื่อมการทำงานร่วมกัน

5) ในช่วงท้ายของการชวนชาวบ้านวิเคราะห์ชุมชนของตนเองต้องสรุปให้ได้ว่าวิเคราะห์แล้วนำไปสู่อะไร เรื่องที่ต้องทำต่อคืออะไร แก้ปัญหาอะไร พัฒนาอะไร โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักคิดหาทางจัดการแก้ไขปัญหา เช่น ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ตัวเลขหนี้สิน ข้อมูลภาพ ได้แก่ ภาพแสดงสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ภาพคลองเหือดแห้ง ภาพกองขยะ ข้อมูลคำพูด เป็นต้น หรือการวิเคราะห์ให้เห็นเชิงเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำ

เรียนรู้ชุมชนของตนเองเพื่อกำหนดตนเอง ...
ลองสำรวจชุมชนของตนเองว่าขณะนี้ชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง
เราจะนำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยกันสร้างชุมชนที่น่าอยู่ของเรา

	จุดเด่น/โอกาส	จุดอ่อน/อุปสรรค
ภายใน	จุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชนที่มีอยู่หรือเกิดจากชุมชนของตนเอง เช่น คณะกรรมการชุมชนมีความเสียสละ มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชุมชนมีการพึ่งตนเอง	จุดอ่อน หรือ จุดอ่อนของชุมชนที่มีอยู่หรือเกิดจากชุมชนของตนเอง เช่น คนไม่มีความสามัคคี ชุมชนไม่มีสวัสดิการ ไม่รู้ข้อมูลข่าวสาร ชุมชนระบอบการพึ่งพาจากภายนอก
ภายนอก	โอกาสดี ของชุมชนที่เกิดจากการได้รับมาจากภายนอกชุมชน เช่น มาจากรัฐบาลท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ฯ	อุปสรรค หรือภัยที่มีผลต่อการได้รับมาจากภายนอกชุมชน และมีสาเหตุ/ส่งผลมาจากภายนอกชุมชน

ลองคิดและเขียนดูว่า...
ชุมชนที่เราอยากอยู่กันอย่างมีความสุขควรมีลักษณะอย่างไร
ข้อความยาวซัก 3 บรรทัด (เป็นไปได้อะไร ไม่ใช่เพื่อฝัน)

แล้วถ้าเราอยากจะมีชุมชนที่พวกเราอยู่กันอย่างมีความสุขตามข้อความที่เราเขียนไว้ ช่วยบอกทีนะว่าเราจะต้องทำอะไรใหญ่ ๆ ที่สำคัญ อะไรกันบ้าง (เลาซัก 5-6 เรื่องดีมัย!)

เรื่องของความทุกข์ของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง?
(มีได้มากกว่า 4 ทุกข์)

สาเหตุแห่งทุกข์ (1 ทุกข์มีได้หลายสาเหตุ)	แนวทางดับทุกข์ (1 สาเหตุมีได้หลายแนวทาง)	กิจกรรมที่ต้องทำเพื่อดับทุกข์ (1 แนวทางมีได้หลายกิจกรรม)	ใครต้องทำ (ชุมชนหรือ ท้องถิ่น/หน่วยงาน ร่วมกับท้องถิ่น/หน่วยงาน)

เราจะเพิ่มความสุขให้กับคนในชุมชนได้อย่างไร
(คิดเรื่องดี ๆ ที่มีอยู่รักษาไว้)
เรื่องความสุขของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง? (มีได้มากกว่า 3 ความสุข)

ที่มาของความสุข (1 สุขมีได้หลายที่มา)	แนวทางเพิ่มสุข (1 ที่มา มีได้หลายแนวทาง)	กิจกรรมที่ต้องทำเพื่อเพิ่มสุข (1 แนวทางมีได้หลายกิจกรรม)	ใครต้องทำ (ชุมชนหรือ ท้องถิ่น/หน่วยงาน หรือชุมชนร่วมกับท้องถิ่น/หน่วยงาน)

คำอธิบายเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ชุมชน

- 1) **แผนที่** ได้แก่ แผนที่ทำมือ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ที่แสดงข้อมูลสำคัญ เช่น บริเวณมีปัญหาที่ดิน บริเวณป่าชุมชน แปลงที่ดินที่หลุดจำนอง ฯลฯ
- 2) **รูปภาพ** ได้แก่ ภาพที่แสดงปัญหาโดนใจโดยไม่ต้องอธิบายเพิ่ม ภาพเปรียบเทียบก่อน-หลัง บริเวณพื้นที่เดียวกัน
- 3) **ผังความสัมพันธ์** ได้แก่ ความสัมพันธ์เครือญาติ/ตระกูลในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมยังมีผลสูง ผังที่มาของคนในตำบลสำหรับพื้นที่ที่มีการอพยพโยกย้ายจากที่อื่นมาตั้งถิ่นฐานร่วมกัน ผังความสัมพันธ์บุคคล/เครือข่ายที่ทำงานพัฒนา ผังความสัมพันธ์บทบาทชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ ผังความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย/ระเบียบจากหน่วยงานที่มาเกี่ยวข้องกับชุมชน
- 4) **ข้อมูลประวัติศาสตร์** ท้องถิ่น ที่แสดงถึงรากเหง้าความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน มิติวัฒนธรรม
- 5) **ลำดับเหตุการณ์สำคัญ (timeline)** ที่แบ่งเป็นช่วงเวลา/ยุค ที่แสดงถึงเหตุการณ์สำคัญ/การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ควบคู่กับช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงของบริบทภายนอก/นโยบายรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่
- 6) **ปฏิทินการผลิต** ทั้งการผลิตแบบเดิม การผลิตแบบสมัยใหม่
- 7) **ปฏิทินวัฒนธรรม** ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- 8) **ข้อมูลตัวเลขโดนใจ** เช่น จำนวนหนี้สิน จำนวนที่ดินจำนอง จำนวนที่ดินที่ถูกกว้านซื้อจากภายนอก ฯลฯ
- 9) **ภาพฝันในอนาคต** การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมมองอนาคต 10 ปี 20 ปีข้างหน้า เรื่องไหนน่าจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 10) **ชวนคุยปัญหาฮอตฮิตในชุมชน** เช่น น้ำท่วม/ฝนแล้ง ภัยพิบัติ เด็กเยาวชน หนี้สิน ฯลฯ
- 11) **ชวนคุยถึงความภูมิใจ** ความสำเร็จของงานพัฒนาที่จัดการโดยชุมชน ปัญหาที่ร่วมกันแก้ไขจนได้ข้อยุติ
- 12) **การวิเคราะห์** จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค/ภัยคุกคาม(SWOT Analysis) ดังตัวอย่างเช่น

สิ่งที่ควรรู้/ข้อพึงระวัง

- **ชวนวิเคราะห์แล้วหาทางลง/ทางออกให้เจอ** ไม่เกล็ดไปไกลถึงระบบโลกแต่ไม่มีที่ลงและไม่รู้ว่าทำอะไรต่อ
- **ถ้าชาวบ้านพยายามคิดหาทางออกแล้ว ควรจะระดมว่าเรื่องไหนจะร่วมกันทำเอง** เรื่องที่ประสาน อปท./หน่วยงานภายนอกสนับสนุน หน่วยงานไหนมีการสนับสนุนในเรื่องไหนที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการที่เกิดจากการวิเคราะห์ร่วมกันบ้าง ให้ข้อมูลเพิ่มเกี่ยวกับการสนับสนุน/แหล่งทรัพยากรของหน่วยงาน เครื่องมือโครงการของ พอช. จะสนับสนุนอะไรได้บ้าง
- **รู้จักหยิบข้อมูลข้างนอกใส่เวทีให้ชาวบ้านคิด** หรือนำข้อมูลตัวอย่างจากที่อื่นมาเล่าให้ฟังแล้ว ช่วยกันวิเคราะห์ต่อ
- **การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนจากการสอบถามผู้นำที่ไม่ใช่คนเดือดร้อนจากปัญหานั้นโดยตรง** อาจไม่ได้ข้อมูลปัญหาที่แท้จริง ซึ่งข้อเท็จจริงแล้วอาจมีผู้เดือดร้อนเรื่องนั้นในพื้นที่ เช่น บางแห่งถามว่ามีปัญหาที่ดิน/ที่อยู่อาศัยหรือไม่ ผู้นำตอบว่าไม่มีปัญหาเพราะไม่ใช่ผู้เดือดร้อนโดยตรง หรือมองว่าชาวบ้านสามารถเช่าที่ทำกิน หรือทำกินในเขตป่าได้โดยปกติ จึงไม่มองว่าเป็นปัญหา

2. การจัดทำผังชุมชน

การจัดทำผังชุมชน เพื่อให้คนในตำบลได้เห็นภาพรวมของพื้นที่ตำบล ในด้านต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ ภูมิศาสตร์ ที่ตั้งบ้านเรือน สถานที่ต่างๆ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ ฯลฯ เป็นการกระตุ้นให้คนในพื้นที่ เห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาและวางแผนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการใช้ภาพ แผนที่ ทำให้คนทุกระดับเข้าใจง่าย เห็นภาพชัดเจน สามารถสื่อสารเรื่องราวของชุมชนได้ โดยชุมชนต้องสามารถใช้ข้อมูลแผนที่ในการวางแผนงานพัฒนาที่ภูมิภาพรวมงานพัฒนาเชิงพื้นที่และขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

ดังนั้น เหตุผลสำคัญของการทำผังชุมชนคือ

- ทุกเรื่องราวของชีวิตคนในตำบล (การผลิต ผลผลิต การใช้ทรัพยากร การพัฒนาในพื้นที่ เป็นต้น) คนในชุมชนมีชีวิตอยู่แบบถูกกำหนดโดยคนภายนอก
- การอยู่แบบพึ่งพาหรือถูกกำหนดโดยคนภายนอกนี้ทำให้ชีวิตถูกคุกคามมากขึ้นหนี้สินมากขึ้น จนทรัพยากรถูกคุกคาม ขัดแย้งในพื้นที่มากขึ้น
- ชุมชนถูกพัฒนาแบบแยกส่วน ต่างคนต่างอยู่ เป็นการพัฒนาแยกส่วนทำให้ชุมชนอ่อนแอลง ช่วยตนเองได้น้อยลง
- ชุมชนต้องเปลี่ยนมารู้จักตัวตน ต้องกำหนดอนาคตและจัดการตนเอง

วิธีการใช้เครื่องมือการนำผังชุมชนสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

1. ชักชวนประสานผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายที่ดิน เครือข่ายทรัพยากร ทีมจัดการภัยพิบัติ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อปท. กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร กลุ่มเด็กเยาวชน ฯลฯ มาสร้างความเข้าใจและวางเป้าหมายร่วมกัน

การสร้างทีมร่วม ทีมควรจะมีองค์ประกอบจากหลายภาคส่วน (ชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่นรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่พอประสานได้ก่อน) หลายช่วงวัย (ผู้อาวุโสที่รู้ข้อมูลในอดีต เด็ก/เยาวชนที่ถนัดการวาดแผนที่/เก็บข้อมูล กลุ่มกิจกรรมต่างๆ/กลุ่มที่จัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ฯลฯ)

2. วิเคราะห์ภาพรวมทั้งตำบล นำเสนอปัญหาและงานที่ชุมชนจัดการดูแลร่วมกับภาคี/หน่วยงาน เครือข่าย โดยใช้แผนที่ทำมือหรือผังชุมชนประกอบการวิเคราะห์ผังตำบล

การวิเคราะห์ภาพรวมทั้งตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน ได้ข้อมูลตรงกัน อธิบายข้อมูลเองได้ทั้งระบบอย่างชัดเจน มีภาพประกอบ ทำให้การอธิบายข้อมูลพื้นที่มีน้ำหนักมากขึ้นซึ่งข้อมูลที่ควรทำ/ควรรู้ในการวางแผนผังตำบลได้แก่

- ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้รู้ขอบเขตป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน แหล่งน้ำ บริเวณพื้นที่น้ำท่วม น้ำแล้ง ดินถล่ม ดึงพลัง
- ข้อมูลที่ดินทำกิน ทำให้รู้ขอบเขตที่ดินทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์/โฉนด ที่ดินทำกินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ที่ดินเขตป่า ที่ดินสาธารณะ ที่ราชพัสดุ ที่ดินที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง ที่ดินถูกกว้านซื้อจากภาคเอกชน ที่ดินติดจำนอง ฯลฯ

- พื้นที่เกษตรกรรมทำให้รู้ว่าพื้นที่การเกษตรที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรจริงคือที่ไหนควรฟื้นฟูพื้นที่ตรงไหน จัดให้ตรงไหนเป็นพื้นที่สร้างความมั่นคงทางอาหาร ฯลฯ
- ด้านเศรษฐกิจ การฟื้นฟูวิถีการผลิต การเชื่อมโยงทุนภายใน เช่น ใช้พื้นที่สาธารณะที่มีทำประโยชน์ในการทำอาชีพ ทำเกษตร ปลูกผักไว้กินไว้ใช้ และสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันของคนในชุมชน
- ด้านสังคม โดยการทำผังชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่กระตุ้นความสนใจของเด็กและเยาวชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเปิดพื้นที่การทำงานพัฒนาให้กับเด็กและเยาวชนได้
- ด้านสุขภาพอนามัย ผังข้อมูลคนเจ็บป่วยโรคเรื้อรัง กลุ่มเปราะบาง ฯลฯ

3. เชื่อมโยงการทำงานระหว่างเครือข่าย หน่วยงาน นำข้อมูลแผนที่ทำมือของชุมชนมาซ้อนทับกับข้อมูลแผนที่ของหน่วยงาน รวมทั้งการกันแนวเขต ปักเขตพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่สาธารณะร่วมกัน

การเชื่อมโยงการทำงานระหว่างเครือข่าย/หน่วยงาน โดยใช้ผังชุมชนเป็นประเด็นการทำงานร่วมของคนทั้งชุมชน ทั้งชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ เช่น ท้องถิ่นต้องทำแผนที่ชุมชน แผนที่จัดเก็บภาษี จัดการงบประมาณสนับสนุนโครงการในพื้นที่ โดยการทำผังชุมชนสามารถนำไปใช้ในการออกแบบโครงการสนับสนุนพื้นที่อย่างเหมาะสมได้

4. มีเวทีประชาคม จัดทำแนวทางร่วมของคนทั้งตำบล

การมีเวทีประชาคม ต้องเป็นเวทีร่วมของคนทั้งตำบลและสะท้อนวิถีชีวิตเชิงกายภาพที่เป็นจริงเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาที่เกิดจากการมีส่วนร่วม อาจใช้ผังตำบลที่แสดงพื้นที่การใช้ประโยชน์ของชุมชนแหล่งน้ำลักษณะสูง-ต่ำของพื้นที่เพื่อกำหนดพื้นที่สำหรับการผลิต โดยอาจเริ่มจากการตั้งคำถามเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาร่วมกันว่า “อนาคตของตำบลจะเป็นอย่างไร”

5. ขับเคลื่อน/ผลักดันนโยบายสาธารณะทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค กลุ่มน้ำ และประเทศ

เครื่องมือช่วยในการทำผังชุมชน ที่สำคัญได้แก่ การวิเคราะห์พื้นที่ /การทำแผนพัฒนา/แผนที่ 1:4000/รูปภาพ /แผนที่ทำมือ /แผนที่ภาษี /ภาพถ่ายทางอากาศ /โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น GIS ARCH-View ฯลฯ

สิ่งที่ควรรู้/ข้อพึงระวัง

- การทำผังตำบลควรเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในตำบล และการวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน เน้นการพัฒนาสร้างทีมงานของขบวนองค์กรชุมชนให้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ขับเคลื่อนงานด้วยขบวนชุมชนเองเป็นหลัก
- การเปิดพื้นที่ของคนที่เข้าร่วมทำผังตำบล ให้กว้างขวาง กระจายเชิงพื้นที่และเชิงความรู้ ความเชี่ยวชาญ ให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของปัญหา
- ขวนชาวบ้านทำข้อมูลเท่าที่จำเป็นในการใช้งาน ไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลทุกมิติทุกด้าน เพราะนอกจากจะทำให้ต้องใช้เวลานานเกินไป คนเข้าร่วมน้อยลง ท้อ ไม่ผลจากการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์
- ขวนชาวบ้านเริ่มทำจากแผนที่ง่ายๆ เช่น แผนที่ทำมือ ที่ทุกคนมีส่วนในการช่วยร่าง เติมเต็ม แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาเป็นแผนที่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งต้องมีพี่เลี้ยงคอยดูแล
- สภาองค์กรชุมชนสามารถนำผังชุมชนเป็นเครื่องมือในการกุ่มสภาพพื้นที่ เชื่อมโยงคนให้มาร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาภาพรวมทุกมิติได้

3. การจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่น

การจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างเป้าหมายสุดท้ายของชุมชนที่ต้องการไปให้ถึง เป็นสิ่งที่ชุมชนวาดฝัน คาดหวัง เพื่อวัดความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้น เพื่อนำไปสู่การประเมินเปรียบเทียบความสำเร็จของการพัฒนากับเป้าหมาย หรือทิศทางที่วางไว้ อย่างเป็นเหตุผล และนำไปสู่การตอบคำถามที่ว่าชุมชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อกำหนดเป้าหมายสำคัญของชุมชนร่วมกันและทำให้ได้ตามเป้าหมายนั้น

วิธีการใช้เครื่องมือการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่นสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

1. รู้เรา - รู้เขา เข้าใจหลักการสำคัญของการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่น และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ แล้วประเมินความจริงของชุมชนโดยชุมชนที่ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ท้องถิ่น ท้องที่และชาวบ้าน รวมถึงแกนนำ บุคคลสำคัญในพื้นที่ ผู้แทนหน่วยงาน เป็นต้น มาร่วมประเมินสถานการณ์ หรืออาจเรียกได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนท้องถิ่น

2. ตั้งคำถามให้ชุมชนคิดว่าสิ่งที่ชุมชนต้องการเห็นผลในระยะสั้น กลาง ยาว มีอะไร? ใครมีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมลงมือทำ? เป็นการนำผลจากการประเมินจริงมากำหนดเป้าหมายตามความมุ่งหวังเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นตนเอง ซึ่งอาจเป็นเป้าหมายร่วมของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องร่วมกันทำ ไม่มองเป้าหมายแยกส่วน กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ ท้องถิ่น ท้องที่ และชาวบ้านร่วมกันทำเป้าหมายแต่ละเรื่องให้เห็นผลความสำเร็จจริง นำเป้าหมายที่ได้มากำหนดตัวชี้วัดหรือความสำเร็จที่จับต้องได้ตามระยะเวลาโดยเริ่มจากนำเป้าหมายที่เป็นไปได้ มากที่สุดลงมือทำก่อน(ใช้กระบวนการจัดเวทีให้ชุมชนหน่วยงานเกี่ยวข้องมาร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดชุมชน รายละเอียดการจัดเวทีฯ คั่นคว้าเพิ่มเติม คู่มือการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่น)

3. **ทบทวน - กำหนดวิธีการ** กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันทบทวนกิจกรรมที่มีอยู่เดิมว่าสามารถทำให้เห็นผลสำเร็จได้หรือไม่? ตั้งคำถามเกี่ยวกับความสำเร็จที่ผ่านมา? สิ่งที่ยังไปไม่ถึง? สร้างการสื่อสาร อย่าลืม!! หากช่องทางการสื่อสารในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน สิ่งที่สำคัญ แลกเปลี่ยนในเวทีต้องสื่อสารให้คนในชุมชนทั้งหมดรับรู้ รับทราบ สร้างกระแสสังคมและนำไปสู่การลงมือร่วมของชุมชนให้เกิดความร่วมมือรับผิดชอบเป้าหมายร่วมกันในอนาคต

4. **ลงมือจัดทำแผนงาน**ที่จะเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายตัวชี้วัดชุมชน ทบทวนโครงการ กิจกรรมที่มีอยู่แล้วลงมือจัดทำแผนงาน โครงการ อาจใช้งบประมาณชุมชนหรืองบประมาณท้องถิ่น หน่วยงาน ที่พร้อมจะให้การสนับสนุน บันทึกผล ให้ชุมชนบันทึกผลหรือจัดเก็บข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินการโดยต้องมีกลุ่ม/คณะบุคคลเพื่อทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล บันทึก สรุปสถิติต่างๆ ตามรายงาน จากการการประชุมและสำรวจผล หรือประสานขอข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดความสำเร็จ (อย่าลืม!! ตัวช่วย กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาสี หรือ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก เป็นต้น)

5. **ติดตามและรายงานผล** จัดเวทีติดตามผลตามเป้าหมายความสำเร็จที่ได้มาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตั้งไว้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จนั้นร่วมประเมินด้วย เช่น อบต. อนามัยตำบล อสม. เป็นต้น หรือกลไกคณะประสานงานจังหวัดร่วมสะท้อนข้อมูลหรือรับทราบข้อมูลทุกครั้ง เป็นการสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเก็บเป็นหลักฐานและเสนอรายงานต่อผู้เกี่ยวข้อง และใช้ผลการประเมินความสำเร็จนี้ไปสู่การทบทวนเป้าหมายความสำเร็จของการพัฒนาในปีต่อไป

อ้างอิง

[1] สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). นโยบายคณะกรรมการสถาบันฯ เพื่อการพัฒนาชุมชนองค์กรชุมชน (คณะกรรมการสถาบันฯ เห็นชอบเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2558). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[2] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์สู่การจัดการตนเองของชุมชนองค์กรชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม. (2558). สำนักงานภาคภาคตะวันตก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[3] รายงานผลการดำเนินงานรูปแบบการขับเคลื่อนจังหวัดยุทธศาสตร์เพื่อชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดชัยนาท. (2558). สำนักงานภาคกลาง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[4] ไพฑูริย์ พล นิมิตติ. เอกสารนำเสนอเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น. (2558). สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[5] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดสตูล. (2558). สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[6] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดพังงา. (2558). สำนักงานภาคใต้ตอนบน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[7] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดสุโขทัย. (2558). สำนักงานภาคเหนือตอนล่าง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

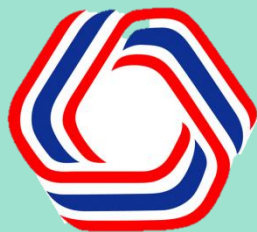
[8] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดลำพูน. (2558). สำนักงานภาคเหนือตอนบน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[9] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ. (2558). สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[10] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดอุดรธานี. (2558). สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[11] รายงานผลการดำเนินงานการพัฒนาแผนจังหวัดยุทธศาสตร์ของชุมชนองค์กรชุมชนจังหวัดสุรินทร์. (2558). สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

[12] รายงานการถอดบทเรียนกระบวนการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน. (2558). สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๑๑๒ ถนนฉนวนมิตร แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

โทร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๐๐-๑ โทรสาร ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๒๑

Homepage : www.codi.or.th